

# Jon

## *Sunwar e puek ka ta kaltu*

<sup>1</sup> Famu ine mara mok, Sunwar\* e sau melmel. Ma i e Sunwar e sau melmel tura Deo. Ma Sunwar tibom, i na Deo. <sup>2</sup> Ma i e Sunwar e sam ta wa tura Deo, famu ine mara mok.

<sup>3</sup> Lo i e Sunwar gii, Deo e gow e fan mara mok nano. Ma e tek ti mok ek fuut lo neng e sal, e tam. Fan mara mok e fuut lo Sunwar tibom.

<sup>4</sup> Sunwar e ta anwarow e ninliu, ma lo ninliu a, i e tow e anten tifre tongge.

<sup>5</sup> Anten<sup>†</sup> e furat ilo anor, safle anor gii, e tibi raw una afti.

<sup>6</sup> Igii e kaltu, Deo e tuleni, asow gii Jon.

<sup>7</sup> I e puek una sesuupuek ine Anten usi tongge nano riu ongni ma ri ku titinge.

<sup>8</sup> Jon tibom e tibi ta Anten gii. I e fespuek una sesuupuek ine Anten.

<sup>9</sup> Igii e Anten tikin, i e fespuek gii lo nal una tow e anten tifre tongge nano.

<sup>10</sup> Sunwar e melmel ulo nal. Ma tikin lo, Deo i e fafuutngeni e nal ine Sunwar, safle tongge gii lo nal ri tibi parfailmi.

<sup>11</sup> I e puek ulo anwaran male kia, safle tongge kia, ri tibi a-uu lo.

<sup>12</sup> Safle seri a ri ka a-uu lo, ma ri ka titinge lo asow, i kam war a-uu lo ri una ta fan siksikow e Deo.

\* **1:1 1:1** Sunwar gii e ta Yesus Kristus tibom. † **1:5 1:5** Anten gii e ta Yesus Kristus tibom.

**13** Ri fuut, e tibi ta lo ninis na tinaule, tam lo fabur ke tamat, safle ri fuut lo fabur ke Deo.

**14** Ma sunwar ka puek ka ta kaltu ma ka melmel falifu i kiar. Kemem sau pari e finaswen ke tikii tingkat na Sikow tibom. I e la tingnaisa e Tamow, ma e fuunuf ine warfakausi ma sinang e tикин.

**15** Jon e peteng malal ine sunwar gii. I e tau aregii, "Igii e kaltu lewa ya ka peteng tif gam ini aregii, 'I eu puek wimi yau, rawas kia e kulfi e rawas kiang, anwarow i e melmel famu i yau.' "

**16** Warfakausi e fuunuf sak ilo, ma warfakausi kia, e bilbilseni e fang konona fan mok tif kiar.

**17** Tикин, Deo e tow e fafanau tif kiar ulo limow e Moses, safle lo Mesaiya<sup>‡</sup> Yesus, kiar ka parfailmi e warfakausi ma sinang tикин.

**18** E tek tikas e sau pari e Deo, e tam. Safle tikii tingkat na Sikow tibom e Deo, i e melmel unaisa e Tamow, i tibom e fanangsi e Deo tif kiar.

### *Jon e peteng ini i e tibi ta Mesaiya*

**19** Ma fang kaltu bakir kere fan Juda ri tule re fam pris, ma fan Liwai tingna Jerusalem una la gatmo e Jon aregii, "O se?"

**20** I e tibi finufu e ti sunwar, safle e peteng ten, "E tibi ta yau gii Mesaiya."

**21** Ri gatmo e Jon aregii, "Ma o se, o gii Elaija?"

Ma i ka war singri, "E tam."

Ri ka gatmo, "Ma o se, o na profet lewa Moses ka warfot lo ini eu puek?"

Ma i ka koso singri, "E tam."

---

<sup>‡</sup> **1:17 1:17** Mesaiya: pimpiku gii: "kaltu ri tipeni e wel talo paklu." E ta ninis ri fanangsi lo biing ri wele kaltu.

<sup>22</sup> Wimi ri ka war singi, “O se tикин? On sesuupuek i o tif kemem, usi kemem u la peteng tifre fa gii, ri ka tule kemem, ma ini are o war lo o tibom?”

<sup>23</sup> Jon e koso singri, “Ya na kaltu lewa profet Aisaiya kabuk seti e sunwar lo aregii, ‘angkiimkiim a neng e tautau ulo male e tek ti kaltu, “Fariisu e sal ke Taufi.” ’ ”

<sup>24</sup> Ma fa fam Farasi, ri tule ri,

<sup>25</sup> ri gatmo e Jon aregii, “Anwarow lo sa gii o ka gu re tongge, ma ka tibi ta ini o na Mesaiya, tam Elaija, tam o na profet lewa Moses ka warfot lo ini eu puek?”

<sup>26</sup> Jon e koso singri aregii, “Ya su gu re tongge ine dan, safle e mel e neng ailo falifu lo gam, e ta kaltu gam tibi parfat lo.

<sup>27</sup> I e mu puek nami yau, ma ya tibi ta konona kaltu e fasi una pikii e amfinau lo su kia.”

<sup>28</sup> Fan mok gii, e fuut una Betani, ulo galu lo dan Jodan, ulo mok gii Jon ka gugu tarawen ire tongge ulo.

### *Yesus e ta sikuan sip ke Deo*

<sup>29</sup> Lo biing wimi, Jon e pari e Yesus e fesfes lala usi, ma Jon ka war, “Par. Igii e Sikuan Sipsip ke Deo. I eu kepufu e fan tubiil kere tongge nano gii lo nal.

<sup>30</sup> Igii, e kaltu lewa ya ka warwar lo, ‘E mel e neng e kaltu, e mu puek wimi i yau. I e bakir iyat i yau, anwarow i e sau melmel famu i yau.’

<sup>31</sup> Famu yau tibom ya tibi parfat ini i e ta se, safle anwarow gii ya ka gu tarawen ire tongge ine dan, e ta una fabeku ini i e ta se tifre fan Israel.”

**32** Ma Jon ka peteng suupuek tifre tongge aregii, “Ya pari e Tangwa Riis e pu tinglo balambat are anman (ambal) ma ka ngosok ulo.

**33** Yang gi tibi parfat lo i, safle se gii ka tule yau una gu tarawen ire tongge ine dan, i e sau peteng tif yau ini, ‘Kaltu gii o ka pari e Tangwa Riis eu pu ma ku melmel ilo, i e sam ta e kaltu una gu tarawen ire tongge ine Tangwa Riis.’

**34** Yau sau pari ma ya ka peteng ten ini, i e ta Sikow e Deo.”

### *Fan disaipel baba tikii ke Yesus*

**35** Biing usi, Jon uwa ming tura un neng lo re fan disaipel kia.

**36** I e pare Yesus e fespaket, i ka war, “Par, igii, e Sikuan sipsip ke Deo.”

**37** Biing un disaipel ke Jon, ru ongni e war aiya singru, ru ka matet ru ka minami e Yesus.

**38** Yesus e giliiu mil ma ka pari ini ru mimi lala nami, i kam gatom ru, “Kamu bura e sa?”

Ru ka koso, “Rabi, (pimpiku gii titsa) o melmel iya?”

**39** I ka koso, “Kasa kamu ku sa par.” Ma ru ka la pari e male i e melmel ilo. Ru ka melmel tura lo biing kiruur. (E ngo are anmatam pisii baba e fet lo efef fan mok gii e fuut.)

**40** Neng lo ru e ta tualik e Saimon Pita, asow gii Enru.

**41** Saupesak, i ka sik ine tualik ma ka peteng fateni, “Kemem sau pari e Mesaiya” (pimpiku gii Kristus.)§

---

§ **1:41 1:41** Mesaiya e ta kinen Ibru, Kristus e ta kinen Grik, un sunwar gii e ta tikii pimpik lo ru.

**42** I ka onu e Saimon tife Yesus. Ma Yesus ka pari ma ka war, "O gii Saimon, sikow e Jon. Riu foteng o ini Sefas" (pimpiku gii Pita)\*.

*Yesus e tau ine Filip ma Nataniel*

**43** Biing wimi Yesus e sangsang una la una Galili. I ka la use Filip, ka la war singi aregii, "Kasa nami yau."

**44** Filip, Enru ma Pita ri tuul nano tinglo taon Betsaida.

**45** Filip e la use Nataniel, ka la peteng tifi aregii, "Kemem sau pari e kaltu lewa, nangen Moses ka seti e sunwar lo, ulo sunwar pepe. Ma fam profet ming ri siisiit, ma ri ka peteng ini, Yesus tingna Nasaret, sikow e Josef."

**46** Nataniel e war, "Ya sang aregii, ini eu tek ti mok kausi eu puek tingna Nasaret."

Filip e koso aregii, "Kasa, ok sa par."

**47** Biing Yesus e pari e Nataniel e fesfes lala usi, i e war talo aregii, "Par, kaltu gii ka puek, i e ta kaltu tikin tingna Israel. Ma e tek ti anggurum ilo."

**48** Nataniel ka gatmo, "Are o parfat lo yau?"

Yesus e koso ma ka war, "Ya sau par o lo biing o kiiskiis uwa ulo pikliu e au fik, famu ma Filip kamu la un o."

**49** Nataniel e ongni e sunwar a, ma i ka war aregii, "Rabi, o na Sikow e Deo, o na King kere fan Israel."

**50** Ma Yesus ka war singi, "O am titinge, an-warow ya peteng tifo ini ya par o ulo pikliu e au

\* **1:42 1:42** Sefas e ta kinen Aramaik, ma Pita e ta kinen Grik. Pimpiku e un sunwar gii, gii Fat.

fik. Wimi, o mu pari e fan mok eu bakir iyat ine sa gii o ka ongni geinggii."

<sup>5</sup> Ma Jesus ka war ming aregii, "Ya peteng tикин tif gam, gam u pari e balambat, Deo eu ipki, ma fan anggelo ke Deo ri ku kanek ma ri ku ding faliu ilo Sikow e Kaltu."

## 2

### *Mok na tibou fuut una Kena*

<sup>1</sup> Lo biing baba e tuul, e mel e antinaule una Kena, ulo prowins Galili. Tinow e Jesus, i e ta ulo en a,

<sup>2</sup> ma Jesus tura fan disaipel kia ming, ri tau iri una la wilo en na tinaule a.

<sup>3</sup> Ma biing waen e rop, tinow e Jesus ka war singi, "Waen e sam rop ma e sam tek ti waen keri."

<sup>4</sup> Ma Jesus ka koso, "Tiduung, areini o ka sa peteng tif yau ine fan mok a? Biing kiang e tiflik puek."

<sup>5</sup> Wimi tinow ka war singre tongge na mus aregii, "Le i ku peteng tif gam ine sese mok, gam usu usi aregii i ku peteng."

<sup>6</sup> E mel e baba on na sospen una utut dan, una gu ri, ri ku kalkaliis, are lo ninis kere fan Juda ma ri binga lo fatfat. Tiikii neng, tikii neng lo ri e bakir ka fasi una kepe e u e sangful, tam e tuul e sangful na galen na dan.

<sup>7</sup> Kala Jesus ka war singre tongge na mus, "Gam ut dan talo bala fan sospen a." Ma tongge na mus ri ka utfi e fan sospen a ka la fuunuf.

<sup>8</sup> Wimi i ka peteng tifri, "Gii, gam utfi e ti ponon dan, ma gam ku kepe, gam ku la tow tife efefe lo en na tinaule." Ri ka gow aregii i ka peteng.

**9** Ma efefe lo inen na tinaule a, ka inim tumsi e dan, e sam ikis ka la ta waen. I e tibi parfat lo waen a ini e la ting iya, safle tongge na mus a, ri ka utfi e dan, ri tibom ri parfat. Wimi efefe lo inen a, ka tau ine kaltu na tinaule.

**10** Ma i ka war singi, "Tongge rifafafen ine konona waen famu, ma wimi ine tongge iri ilo en, ri sam in fuunfuun, ri kamu fafen ine waen e tibi kausi a. Safle o, o bingfamti e konona waen ka la muut gii."

**11** I gii e mok baba tikii na tibou fuut, Yesus e gow una Kena ina Galili. I e fabeku e finaswen kia, ma fan disaipel kia ri ka titinge lo.

### *Jesus e kau ulo bala balo lo Felun Nining Bakir*

**12** Wimi ine en a, Yesus tura tinow, ma tanga tualik, ma fan disaipel kia ri matet tingna Kena, ka la una Kapenaum. Ri ka la melmel wa, lo tanga biing.

**13** E sau fatat e biing kere fan Juda una gow e Biing Bakir na Kepsiliwi, iya Yesus ka la una Jerusalem.

**14** Ma Yesus ka pare tongge ri umumat ine fam buuluumakau, fan sipsip ma fam bal ma fa lo re tongge a, ri kiiskiis ulo fan teibel ri kafafapiiliis ine fan mani ulo bala balo lo Felun Nining Bakir.

**15** Yesus ka kepe amfinau ka gow e an napnapis lo ma ka fesel suu iri nano kosnge Felun Nining Bakir, tiim tura fam buuluumakau ma fan sipsip keri. Ma i ka ikis ufufu lala e fan teibel kere tongge nafafapiiliis ine fan mani ma ka sabel fafalek ine fan mani keri.

**16** Ma ka war singre tongge na umumat fam bal, “Suu tura fam bal a ting wagii! E tamu gam ka gow e fel ke Tabuung, are fel na umumat?”

**17** Ma fan disaipel kia ri sagif familia ini Sunwar Pepe e peteng aregii, “Balang use keu fel, Deo, eu tow e singmat na mafet tif yau.”

**18** Ma tongge lamlam kere fan Juda ri ka sa gatom rawas ini, “Sese ti mok na tibou fuut, o fasi una fanas kemem ini, una fanangsi ini o mel e miamic singe Deo, una gow e mara mok gii?”

**19** Ma Jesus ka koso singri aregii, “Gau paekufu e Felun Nining Bakir gii, ma ya ku feti mil, ilo bala e su tuul e biing.”

**20** Ma fan Juda ri ka koso singi, “Felun Nining Bakir gii, tongge ri musngeni lo e fet e sangful ma e on na matamfaim, ma gii, o ka peteng ini ou feti mil ilo bala e su tuul e biing?”

**21** Safle Felun Nining Bakir gii Jesus ka warwar lo, e ta pinumfow tibom.

**22** Wimi ine Jesus e sau matet mil kosnge minet, fan disaipel kia ri ka sagif familia e sunwar i e sau peteng ini ma ri ka titinge lo Sunwar Pepe ma fan sa Jesus e sam war ini.

**23** Lo biing Jesus e ta una Jerusalem, ulo Biing Bakir na Kepsiliwi, i e gow e fan mok na tibou fuut. Tongge fuunfuun, ri ka pari ma ri ka titinge lo asow.

**24** Sakle Jesus e tibi titinge lo ri, anwarow i e parfat lo balbalri.

**25** E tek tikas e fasi una sesuupuek ine melmel ke tikii neng, tikii neng lo re tongge tifi, anwarow i tibom e parfat lo sa e ta ilo balbalre tongge nano.

**3***Yesus e fabenge singe Nikodemus*

<sup>1</sup> E mel e neng e kaltu ri fotngi ini Nikodemus. I e ta neng lo fam Farasi, ma e ta kaltu bakir kere fan Juda.

<sup>2</sup> Nikodemus e puek talo Yesus lo panambiing, ka sa war singi aregii, “Titса, kemeu parfat ini Deo e tule o are titsа, anwarow e tek tikas e fasi una gow e fan mok na tibou fuut are o, le Deo enggi tibi ta tura i.”

<sup>3</sup> Yesus ka koso singi aregii, “Ya peteng tикиn tifo, e tek tikas e fasi una pari e kepmale ke Deo, le i ku tibi fuut fuu mil.”

<sup>4</sup> Ma Nikodemus ka gatmo aregii, “Areini lea, gii kaltu kabuk matuk ku la fuut fuu mil? E tикиn sak ini kaltu e tibi fasi una kaulek mil ilo bala e tinow, ma tinow ku fasus mil ini.”

<sup>5</sup> Yesus e war singi, “Ya peteng tикин tifo, e tek tikas e fasi una kaulek ilo bala kepmale ke Deo le i ku tibi fuut fuu mil lo dan ma lo Tangwa Riis.

<sup>6</sup> Sa pinumfow e kaltu e fafuutngeni e ta pinumfow. Safle sa Tangwa Riis e fafuutngeni e ta tangwa.

<sup>7</sup> Ou tibi kuufsak lo sunwar gii, ya ka sesngeni tifo, ‘Gam samusu fuut fuu mil.’

<sup>8</sup> Kif e usi e salu tibom. O ongni e dungow, safle o ti parfat lo ini e puek ting iya, tam e la wiya. E buk su ngo ming aiya usi re tongge nano ri fuut fuu mil lo Tangwa.”

<sup>9</sup> Ma Nikodimus ka gatmo, “Are legii fan mok gii riu fuut?”

<sup>10</sup> Yesus ka kos familia singi aregii, “O na titsa kere fan Israel ma areini gii o ka tibi pauti e fan mara mok gii?

<sup>11</sup> Ya peteng tикин tifo, kemem gongon lo sa kemeu parfat lo. Ma kemem sesuupuek ini e fan sa kemem sau pari, safle gam na tongge gii gam tibi bura una kepe fan warwar kemem sesuupuek ini.

<sup>12</sup> Ya sam gongon sing gam lo fan mok tinglo nal, ma gam tibi titinge, areini gii gam kamu titinge le ya ku gongon sing gam lo fan mok tinglo balambat?

<sup>13</sup> E tek tikas e sam la ulo balambat, safle Sikow tibom e Kaltu, i e puek tinglo balambat.

<sup>14</sup> E buk su ngo are Moses e akteni wiyat e sii e binga lo sun aen ine sungkalut ulo male mas. Aregii Sikow e Kaltu ri samusu akteni wiyat,

<sup>15</sup> usi ini tongge nano a ri ka titinge lo, riu kepe e ninliu bingne.

<sup>16</sup> “Le Deo e mel e singmat na fabur kia lo kiar na tongge tinglo nal, iya i ka tow e su tikii tingkat na Sikow usi ini tongge nano a ri ka titinge lo, riu tibi met, safle riu kepe ninliu bingne.

<sup>17</sup> Le Deo e tibi tuleni e Sikow ka sa la wagii lo nal una anganggon singre tongge tinglo nal, safle i e tuleni una faliungeri.

<sup>18</sup> Kaltu e titinge lo, i eu tibi ti ilo anganggon. Ma le kaltu ka tibi titinge lo, e sam ta i ilo anganggon, anwarow i e tibi titinge lo asow e tikii tingkat na Sikow e Deo.

<sup>19</sup> Ma anganggon eu ngo aregii, anten e sau puek wagii lo nal, safle tongge ri bura sak e anor iyat ine anten, anwarow ri ta tongge na tumtubiil.

<sup>20</sup> Tongge nano na tumtubiil ri guuluung sak ine anten. Ri tibi bura ini riu puek ilo anten, le ri soke ini sinsinangu ri eu puek na malal.

<sup>21</sup> Sakle seri a, ri ka melmel ususi e sinang e tikin, riu puek ilo anten usi ini anten, eu fanangsi ini ri sam gow e fam faim keri lo rawas ke Deo.”

### *Jon e sesuupuek ine Yesus*

<sup>22</sup> Wimi ine mok gii, Yesus tura fan disaipel kia ri ka la ulo prowins Judia, ka la melmel tura ri uwa, ma ka gu tarawen ire tongge.

<sup>23</sup> Jon ming e gugu tarawen ire tongge ulo male Ainon fatatu e male Salim. Tongge ri roprop puek usi una sa kepe amfagu wa, anwarow fan dan e fuun ulo male a.

<sup>24</sup> (Lo fam biing a Erot e tiflik towfu e Jon ulo rerek.)

<sup>25</sup> Fa lo re fan disaipel ke Jon ri fatinge tura neng lo re fan Juda ini sese ninis lo amfagu ri samusu gow, usi ini ri ku fasi una ning lo Deo.

<sup>26</sup> Wimi fan disaipel ri ka la use Jon ma ri ka la peteng tifi aregii, “Titisa, kaltu le ka ta tura o ulo galu lo dan Jodan, lewa o ka sesuupuek ine sunwar lo, kaltu a leii ka gugu tarawen ire tongge, ma ri ka tiin roprop usi.”

<sup>27</sup> Jon ka koso singri aregii, “Le Deo ilo balambat ka tibi tow e ti mok tife tikas, kaltu a e tibi fasi una kepe ti mok.

<sup>28</sup> Gam tibom gau fasi una sesuupuek ini ya sam war aregii, ‘E tibi ta ini yau gii Mesaiya, safle Deo e tule yau famu ini.’

<sup>29</sup> Le kaltu ka tili e fefin, fefin a e ta wok ke kaltu a. Ma fenngow e kaltu tinaule a eu titi ma ku

ongongni e angkiimkiim a kaltu a, ma i eu fuunuf tикин ine fefeal lo biing e ongni e angkiimkiim a kaltu tinaule a. Aregii fefeal kiang tibom e fafonsi e balang.

<sup>30</sup> Ri samusu resngeni e asow e Yesus ma fapor e asang.

<sup>31</sup> “Yesus, kaltu e puek ting uiyat, i e ta iyat i re tongge nano. Kaltu tinglo nal, i e ta tinglo nal, ma eu gongon ming lo fan mok tingga lo nal. Safle kaltu e puek tinglo balambat i e ta iyat i re tongge nano.

<sup>32</sup> I e sesuupuek ine fan mok e sau pari ma e sam ongni, safle e tek tikas eng kepe, ma ek bingfamti e fan warwar i e sesngeni.

<sup>33</sup> Kaltu a ka kepe e sinseng kia ma ka bingfamti e fanangsi ini kaltu a e titinge lo sunwar gii, ‘Deo e ta Deo una petpeteng tикин.’

<sup>34</sup> Anwarow Kaltu a Deo kabuk tuleni, i eu sesngeni e fan warwar ke Deo, le Deo e tow e Tangow kiruur tifi.

<sup>35</sup> Tamow e buru sak e Sikow, iya ka towfu e fan mara mok nano ilo limow.

<sup>36</sup> Se a ka titinge lo Sikow, i eu kepe ninliu bingne, safle se a ka tibi a-uu lo Sikow, i eu tibi kepe ninliu bingne, anwarow balasak ke Deo eu ta ilo.”

## 4

### *Yesus e warwar singe fefin tingna Samaria*

<sup>1</sup> Fam Farasi ri ong ini Yesus e kawit re fan disaipel fuunfuun ma ka gu tarawen iri, iyat ine Jon.

<sup>2</sup> Tikin lo, Yesus e tibi gu tarawen ire tongge, sakle fan disaipel kia, ri gu tarawen ire tongge.

<sup>3</sup> Lo biing Yesus e ong lo mok a, i ka matet tingna Judia ka la mil una Galili.

<sup>4</sup> Lo fines kia tinglo prowins Judia wilo prowins Galili, i e samusu solpaket famu ilo prowins Samaria ma kamu la wina Galili.

<sup>5</sup> Wa, una Samaria Yesus e la puek ulo taon ri fotngi ini Saika fatatu e irin nal gii, Jekop ka tow tife sikow Josef.

<sup>6</sup> Anmatan dan a Jekop e ta wa. Yesus e la ngutu e tomfow na fesfes lala, ka la manau ulo fow e anmatan dan a lo siat tuntun.

<sup>7</sup> Ma neng e fefin tingna Samaria ka sa la una sa ut dan. Yesus ka war singi, “E fasi ini ou tow e ti dan ya ku in?”

<sup>8</sup> (Lo sum biing a, fan disaipel kia ri la ulo taon una la fifil fan tuan.)

<sup>9</sup> Wok a ka war singi, “O na Juda ma ya na Samaria, areini gii o ka gatom yau use ti dan?” (Wok a e gon aiya sing e Yesus anwarow fan Juda ri tibi tiimtiim tura fan Samaria.)

<sup>10</sup> Yesus ka koso, “Le ong gi parfat lo finafen ke Deo ma se gii ka gatom o ine ti dan, ong gi sam gatmo ma i ek sam tow e dan na ninliu tifo.”

<sup>11</sup> Ma wok a ka war singi, “Kaltu bakir, e tek kem ti mok una ut ma anmatan dan gii ka ding sak ma o ku kepe dan na ninliu a ting iya?

<sup>12</sup> Antumlamem Jekop e tow e anmatan dan gii tif kemem. I tiim tura berberat kia ma fan man kia ri tiin in tinglo. Areini, o bakir iyat ine taumem Jekop, be?”

<sup>13</sup> Yesus ka koso, “Seri a ri ka in tinglo dan gii riu met dan mil.

<sup>14</sup> Sakle se gii ku in tinglo dan gii ya ku tow tifi, i eu tibi met dan mil, e tam. Dan gii, ya ku tow tifi, eu fespuek are anmatan dan e bubuel ma dan a eu tow e ninliu bingne tifi, ma e tibi fasi una rop.”

<sup>15</sup> Wok a ka war singe Yesus, “Kaltu bakir, tow e dan a tif yau, usi yau tibi met dan mil ma ya kamu tibi mil una sa ut dan ming.”

<sup>16</sup> Yesus ka peteng tifi, “La, o ku la un puek ine keu matuk.”

<sup>17</sup> Wok a ka koso, “E tek kek ti matuk.”

Yesus ka war singi, “O peteng tikin lo biing o war ini e tek kem ti matuk.

<sup>18</sup> Tikin lo e ngo aregii, e lim e keu matuk, ma neng a ka melmel tura o e tibi ta keu matuk tikin, sa o peteng ini e tikin sak.”

<sup>19</sup> Wok a ka war singi, “Kaltu bakir, ya kau parfat a, ini o na profet.

<sup>20</sup> Fan tumtumlamem ri ning singe Deo lo ampaklunmale gii, sakle kemi na fan Juda kemi peteng ini Jerusalem e ta male kiar samusu ning singe Deo ilo.”

<sup>21</sup> Yesus ka war singe wok a aregii, “O samusu titinge lo sunwar gii ya ku peteng ini tifo, biing eu puek ma gam amu tibi ning singe Tabuung ilo paklunmale gii, tam ina Jerusalem.

<sup>22</sup> Gam na fan Samaria gam ning lo sa gam tibi parfat lo, kemem na fan Juda kemem ning lo sa kemeu parfat lo, anwarow famim una faliungere tongge e la tingnais re fan Juda.

<sup>23</sup> Sakle biing eu puek ma e sau puek gii, ma seri a ri ka ta tongge una ning singe Tabuung

ri samusu ning lo tangwa ma sinang e tикин. Ma Tabuung e parpar ine matan tongge aiya.

<sup>24</sup> Deo e ta tangwa, ma seri a ri ka ning singi, ri samusu ning lo tangwa ma sinang e tикин."

<sup>25</sup> Wok a ka war, "Ya parfat ini Mesaiya" (ri fotngi ini Kristus) "eu puek. Biing eu puek, eu fatenngeni e mara mok tif kiar."

<sup>26</sup> Yesus ka koso, "E sam ta yau legii, ya ka gongon sing o."

### *Fan disaipel ri sa tiim mil tura Yesus*

<sup>27</sup> Lo sum biing a, fan disaipel kia ri ka puek, ri kuufsak una pari ini Yesus e gongon tura neng e wok, sakle e tek tikas ek gatom ini "Sa o bura?" tam, "E tamu o ka gongon singe wok a?"

<sup>28</sup> Wok a e la kosnge baket na dan aiya, ma ka la mil ulo taon ka la peteng tifre tongge,

<sup>29</sup> "Kasa, gam ku sa par lo kaltu e peteng ine mara mok ya gowgow. Ya sang ini i e ta Mesaiya ngan?"

<sup>30</sup> Ri ka la kosnge taon a, ma ri ka fes lala usi.

<sup>31</sup> Lo sum biing a, fan disaipel kia ri ka war singi, "Titsa, en ti mok."

<sup>32</sup> Sakle i e war singri, "E mel e tuan aiyang una en, gam tibi parfat lo."

<sup>33</sup> Fan disaipel kia ri ka fawar falifu iri, "Areini, tikas e sa tow e ti tuan aiya?"

<sup>34</sup> Yesus ka war singri, "Tuan aiyang, e ta una gow e fabur ke se gii ka tule yau ma una faropo e fam faim kia.

<sup>35</sup> Gam warwar aregii, 'E fet e funiil aiwa ma wimi biing una matuk faim kamu puek.' Ya

peteng tif gam, ipki e matmatmi ma gam ku par ilo palang! Palang e sau pim una fitiil!

<sup>36</sup> Gii kaltu na fitiil e sam kepe fimfil kia ma ku sele tiim ine fan tuan e mel e ninliu bingne, usi se a ka so ma se a ka fitiil iru nano ru fefeal.

<sup>37</sup> Sunwar gii e tикин, 'Nenge kaltu eu ume ma neng kuriik ku fitlii.'

<sup>38</sup> Ya tule gam una fitlii e sa gam tibi fam lo, fa ri sam gow e fam tuntun a, sakle gam su en tinglo mia ri."

### *Fuunfuun lo re fan Samaria ri titinge*

<sup>39</sup> Fa fuunfuun lo re fan Samaria tinglo taon a, ri titinge lo Yesus, anwarow wok a e peteng tifri ini Yesus e potnamata ine mara mok e gowgow.

<sup>40</sup> Lo biing fan Samaria ri puek talo Yesus, ri gatmo ini eu bi melmel tura ri. I ka melmel tura ri lo e u e biing.

<sup>41</sup> Ma fa fuunfuun ming ri ka titinge lo, anwarow lo fan warwar kia.

<sup>42</sup> Ma ri ka peteng tife wok a aregii, "Kemem titinge e tibi ta ini anwarow lo safle sa o peteng tif kemem ini, sakle anwarow kemem tibom kemem sam ongni e fan warwar kia, ma kemem ka parfat ini e tикин sak, kaltu gii e ta anwaramfaliunge ke nal."

### *Yesus e faliungeni e sikow e kaltu bakir tinglo gapman*

<sup>43</sup> Wimi ine um biing a, Yesus e la una Galili.

<sup>44</sup> (Yesus e sau bou peteng ini, "Ilo anwaran male ke profet, tongge kia ri tibi natkeni.")

<sup>45</sup> Biing i e puek una Galili, tongge una Galili ri aren, anwarow ri pari e fan mok i e gow lo Biing

Bakir na Kepsiliwi una Jerusalem, le ri ming ri ta wa.

<sup>46</sup> Yesus ka la mil una Kena ina Galili, ulo male lewa i ka iksi e dan ka la ta waen ulo. Ma e mel e kaltu bakir tinglo Gapman e ta wa, sikow e mase una Kapenaum.

<sup>47</sup> Biing kaltu a e ong ini Yesus e sau puek una Galili tingna Judia, ka la usi ka la gatmo, ini eu sa la ku sa faliungeni e sikow, le i e sau bala met.

<sup>48</sup> Yesus ka peteng tifi, “Le gam ku tibi pari e fan tintof ma fan mok na tibou fuut, gam u tibi titinge.”

<sup>49</sup> Kaltu a ka war singe Yesus, “Kaltu bakir, ka sa saupe are sikuang kau met.”

<sup>50</sup> Yesus ka koso singi, “La, sikuam eu liu.”

Kaltu a ka titinge lo sunwar ke Yesus ma ka la.

<sup>51</sup> Biing i uwa ulo sal, tongge na mus kia ri ka sa tupngeni tura sunwar ini sikow e sam liu.

<sup>52</sup> I ka gatom ri ini lo sese anmatam pisii sikow e liu, ma ri ka peteng tifi ini lo tikii anmatam pisii nabiing, ambokor a e rop.

<sup>53</sup> Tamow kala sangfi, ini lo sumbiing sekit a Yesus e war singi ini, “Sikuam eu liu.” Iya i tiim tura fumberat kia ri ka tiin titinge lo Yesus.

<sup>54</sup> Mok gii e ta tintof baba e u Yesus e gow una Galili, lo biing e mil tingna Judia.

## 5

### *Yesus e faliungeni e kaltu ulo fo e dan*

<sup>1</sup> Wimi ine fan mok Yesus e gow una Galili, i e la una Jerusalem ulo neng e en bakir kere fan Juda.

<sup>2</sup> Una Jerusalem fatatu e matangkon lo balo ri fotngi ini Matangkon kere fan Sipsip, e mel e

anmatan dan bakir uwa. Lo kinen Ibru ri fotngi ini Betesda. Ulo anisow e matan dan a, e mel e, e lim e fel una melmel ma e tek ti fam balo lo ri.

<sup>3</sup> E mel e tongge fuunfun sak ri mase, ri ngongo ulo fam fel a, fa ri baf, fa kekek ri e sak ma fa tutuamfo ri e met.

<sup>4</sup>\*

<sup>5</sup> Nenge kaltu ulo mok a e mel e anminse ulo, lo e tuul e sangfuul ma e wal na matamfaim.

<sup>6</sup> Yesus e pari e kaltu a, ma i ka parfat ini e mase ting nangen sak, Yesus ka gatmo, “Areini, o bura ini ow liu?”

<sup>7</sup> Kaltu ine anminse a ulo ka koso, “Kaltu bakir, lo biing dan a ka doi, e tek tikas una ules yau talo bala dan gii, ya bura una la, safle fa ri sam la famu i yau.”

<sup>8</sup> Yesus ka war singi, “Matet, kepe kem ngiin ma o ku fes.”

<sup>9</sup> Saupe sak kaltu dol a ka kausi, ka kepe ke ngiin ma ka fes.

Biing mok gii e puek, e ta lo biing Sabat.

<sup>10</sup> Lo biing fan Juda ri pari e kaltu gii, ri peteng tifi, “Geenggii e ta biing Sabat. E tibi riis ususi efafanau ini ou kepe kem ngiin ma o ku fes.”

<sup>11</sup> Safle i e koso e sunwar keri aregii, “Kaltu gii ka faliunge yau, i e peteng tif yau, ‘Kepe kem ngiin ma o ku fes.’ ”

\* **5:4 5:4** Fa lo re tongge parfat ri sangfi ini e mel e nenge su ming ilo 5:3-4. Sunwar a e ngo aregii, “Ri sa melmel nene i e dan ma ku buk doi, anwarow lo fanenger fam biing nenge anggelo ke Taufi e pupu ilo bala anmatan dan a ma ku gelauseni. Biing dan e sam la doi tikii, se a ka ta kaltu baba tikii una fagu ilo ma ka mel e sese anminse ilo, i eu liu mil kosnge anminse a.”

**12** Ma ri ka gatmo, “Sese kaltu tикин la e un o una kepe kem ngiin ma o ku fes?”

**13** Safle kaltu gii ka liu e tibi ten ini se tикин e onu, anwarow tongge fuunfuun sak ri uwa ulo male a, le Yesus e sau fes borong ini una balri.

**14** Wimi ine mok Yesus e gow, Yesus ka kau ulo bala balo lo Felun Nining Bakir, ma ka la pari e kaltu a wa. Ma Yesus ka peteng tifi aregii, “Ong, gii o sam liu mil. Ou manau una gorot fan tubii, are ti mafet e bakir iyat ine mafet lewa o ka kepe, kam tupnge o.”

**15** Kaltu gii ka la peteng tifre fan Juda aregii, “Kaltu lewa ka faliunge yau, gii Yesus.”

### *Sikow e Deo e tow e ninliu*

**16** Gii fan Juda ri ka isa e Yesus, anwarow i e gow e fan mok gii lo fam biing Sabat.

**17** Yesus ka war singri, “Tabuung, e sagisufafaim lo mara bing, ma yau ming ya samusufafaim.”

**18** Lo biing fan Juda ri ongni e sunwar a, fabur keri una paketmet ine Yesus e la bakir sak, anwarow i e ofleki e biing Sabat, ma i e war ming aregii ini Deo e ta Tamow. Sunwar a, i e gow e i tibom ka fasi are Deo.

**19** Yesus ka koso singri, “Ya peteng tикин tif gam: Sikow e Deo e tibi fasi una gow e ti mok lo sinangu tibom, e tam. E su gow e fan sa e pari singe Tamow. Sese mok Tamow e gowgow, Sikow ming eu gow.

**20** Tamow e burak e Sikow, i gii ka fanangsi ine mara mok i e gowgow. Ma Tamow eu fanangsi e Sikow ine fan mus bakir sak ming, e kulfi e fan mus e sam gow, usi gam u kuufsak.

<sup>21</sup> Tamow e famfamtet re tongge ri sau met ka towtow e ninliu tifri. Aregii, Sikow ming eu tow e ninliu tifre tongge ususi e fabur kia tibom.

<sup>22</sup> Tamow e am tibi ikse re tongge ilo anganggon, e tam. Mara mus na ikse re tongge ilo anganggon, e sam towfu tife Sikow,

<sup>23</sup> usi tongge nano riu natkeni e Sikow aregii ri ka natkeni e Tamow. Le kaltu ka tibi natkeni e Sikow, e tibi natkeni e Tamow a ka tuleni.

<sup>24</sup> "Ya peteng tикин tif gam, se a ka ongni e kek sunwar, ma ka titinge lo se gii ka tule yau, i e sau mel e ninliu bingne. I eu tibi ti ilo anganggon, e tam. I e sam la kosnge minet, ma gii ka mel e ninliu.

<sup>25</sup> Ya peteng tикин, biing e mu puek, ma gii, e sau puek ma tongge ri met riu ongni e ngusu e Sikow e Deo. Ma seri a ri ka ongni, riu kepe ninliu.

<sup>26</sup> Tamow e mel e rawas una tow e ninliu. Ma i ka tow e rawas gii tife Sikow, ma i ming ka fasi una tow e ninliu.

<sup>27</sup> Ma Tamow ka tow tifi e rawas una anganggon singre tongge anwarow e ta Sikow e Kaltu.

<sup>28</sup> "Gam u tibi sangfuunfuun lo sunwar gam ongni sing yau. Biing eu puek, ma tongge nano a ka ta iri ilo balbalang kenit, riu ongni e ngusu e Sikow,

<sup>29</sup> ma ri ku suu. Seri a ri ka gow e konona sinang riu matet mil ma kepe ninliu. Ma seri a ri ka gow e sinang e sak riu matet mil una ti ilo anganggon nafow e mok ri sam gow.

<sup>30</sup> Ya tibi fasi una gow e ti sangsang kiang tibom. Ya su anganggon aregii Deo ka bura. Ma anganggon kiang e riis, anwarow ya tibi usi e

sinangung tibom, e tam. Ya usi e fabur ke se gii ka tule yau.

### *Yesus e sesuupuek ine mara mok*

**31** “Le ya ku bom sesuupuek i yau, tongge riu tibi fasi una titinge lo sa ya sesngeni.

**32** Safle e mel e neng aiwa una peteng suupuek i yau, ma ya parfat ini fan sa e peteng ini e tикин.

**33** “Gam sam tule re fa use Jon una ongne singe Jon, ma i e peteng suupuek ine sunwar tикин.

**34** Ya tibi fasi una a-uu lo warwar kere tongge, safle ya peteng ini, usi Deo eu faliunge gam.

**35** Jon e ngo are lam e furat una tow e anten tifre tongge. Ma lo sum biing pospos balbalmi e fefegal lo anten kia.

**36** “Safle e mel e neng e rawas iyat ine Jon una peteng suupuek i yau. I e fan mara mus nano Tabuung e sam tow tif yau una gow ma ropo. Fam fam gii ya gowgow e fanangsi re tongge ini Tabuung e tule yau.

**37** “Ma Tabuung gii ka tule yau, i tibom e peteng suupuek i yau. Safle gam tiflik ongni sekit e angkiimkiim aiya ma gam tiflik su par lo.

**38** Ma sunwar kia ming e tibi ta ilo gam, anwarow gam tibi titinge lo kaltu a, Tamow ka tuleni.

**39** Gam ngos lo wese ma ikseni e mara warwar ilo bala Sunwar Pepe, anwarow gam sang ini Sunwar Pepe eu tow e ninliu bingne tif gam. Sunwar Pepe mung a, i e sesuupuek i yau.

**40** Safle gam tibi bura una sa la usi yau, usi ini gam ku kepe ninliu.

**41** “Ya tibi bura una kepe as bakir singre tongge,

<sup>42</sup> safle ya parfat lo gam. Ilo balbalmi gam tibi bura e Deo.

<sup>43</sup> Ya puek lo asow e Tabuung ma gam tibi a-uu lo yau. Safle tikas kuriik enggi puek lo asow tibom, gam gi a-uu lo.

<sup>44</sup> Gam kepe as bakir falifu lo gam tibom. Safle as bakir gii Deo tibom ka towtow, gam tibi bura ini gam u kepe. Le kemi ka gowgow e fan sinang gii, areini gii gam ku titinge?

<sup>45</sup> “Gam u tibi sangfi ini yau bero i gam na mata e Tabuung, e tam. Moses e ta kaltu una bero i gam, kaltu gam sangfi ini eu ules gam.

<sup>46</sup> Le keming gi titinge lo Moses, gam gi titinge lo yau ming, anwarow fan warwar i e seti e peteng suupuek i yau.

<sup>47</sup> Safle, le gam ka tibi titinge lo fan warwar i e sam seti, areini gii gam ku titinge lo sunwar ya peteng ini?”

## 6

### *Yesus e fenre e lim e mar na kaltu*

<sup>1</sup> Wimi ine fan mara mok gii, Yesus ka kaupaket ulo Salat Galili (ri fotngi ming ini Salat Taiberias).

<sup>2</sup> Ma singmat na galung kaltu ri ka mi nami anwarow ri sau pari e fan mok na tibou fuut e sam gow lo fan minse.

<sup>3</sup> Kala Yesus ka kanek ulo paklunmale ma ka kiis uf tura fan disaipel kia.

<sup>4</sup> Biing Bakir na Kepsiliwi e sau fatat. E ta en kere fan Juda.

<sup>5</sup> Yesus e akteni e mata ma ka pari e singmat na galung kaltu ri puek usi. Ma i ka gatmo e Filip

aregii, "Kiar u fifil beret ting iya, are tongge gii una en?"

<sup>6</sup> I e gow e sunwar a una tofo e Filip, sakle i tibom e sau parfat lo mok i eu gow.

<sup>7</sup> Filip e koso singi, "Fimfil lo e wal e funiil e tibi fasi una fifil beret ku fasi lo tikii neng tikii neng lo re tongge nano gii una en ti boron iri."

<sup>8</sup> Neng lo re fan disaipel kia gii Enru, i e ta tualik e Saimon Pita, i e war singe Yesus,

<sup>9</sup> "E mel e neng e boron tamat gii e mel e lim e beret aiya ri gow lo bali ma e u e fis, safle areini gii ku fawet lo re tongge fuunfuun gii?"

<sup>10</sup> Yesus e war, "Unri, ri ku kiis." E mel e sung garas bakir ulo male a, ma antamat ri fakiisnge, e ngo are e lim e mar.

<sup>11</sup> Yesus ka kepe fam beret ka aro singe Deo, ma ka ti ini, lo re tongge ri kiiskiis. Iri nano ri en ka la fasi lo fabur keri. I e gow e tikii mok ming lo um fis a.

<sup>12</sup> Biing ri sam en ri ka la sut, Yesus ka war singre fan disaipel kia aregii, "Gam tauf tiim ine fan warwaran tuan a ka ta aiwa. Kiar u tibi tafu e ti fanenger ku tam fofoes iri."

<sup>13</sup> Iya, ri ka sele tiim ine fan susu e ngosok lo e lim e beret lewa tongge ri ka en lo, ma ri ka siing ri ulo tikii sangful ma e u na dik.

<sup>14</sup> Biing tongge ri sau pari e mok na tibou fuut i e gow, ri ka war, "Tikin sak, i e ta profet lewa ini ku sa la wagii lo nal."

<sup>15</sup> Yesus e sau parfat lo fagati keri ini iri bala sa la una sa onu ma ri ku tungi una fespuek ku ta king keri. Iya i tibom ka la mil kosing ri ulo paklunmale.

*Jesus e fes ulo poktow e salat*

<sup>16</sup> Lo efef fan disaipel ke Yesus ri ka ding una kiin.

<sup>17</sup> Ri kau lo tikii mon ma ri ka kaupakti e Salat Galili wina Kapernaum. E sau biing ma Yesus e tiflik puek una is ri.

<sup>18</sup> Kif bakir e fespuek rawas ka gow e balan salat gii ka uf.

<sup>19</sup> Ri awes lo mon ka la muut are e lim tam e on na kilomita ma ri ka pari e Yesus e fes ulo poktow e kasap, ka fes fatat lala usi e mon, ma ri ka soke sak.

<sup>20</sup> Safle i e war singri, “Yau legii, gau mana soke.”

<sup>21</sup> Ri fefeal una un kaulek ini ulo mon. Saupe-sak mon ka puek una kiin lo male ri la wilo.

<sup>22</sup> Biing usi singmat na galung kaltu ri melmel uwa lo galu lo salat, ri parfat ini e tikii mon uwa. Ma Yesus e tibi kau tura fan disaipel kia. Safle ri tibom ri la.

<sup>23</sup> Safle fan mon tingna Taiberias ri puek fatat ulo male a, ri en beret ulo, wimi ine katfariis Taufi e sam tow.

<sup>24</sup> Biing tongge a ri pari ini Yesus tura fan disaipel kia ri tibi ta wa, ri kau lo fan mon ri ka la una Kapernaum una la sik ine Yesus.

*Jesus e ta beret na ninliu*

<sup>25</sup> Biing ri pari e Yesus ulo galu lo salat, ri ka gatmo, “Titsa, sese biing o fespuek wagii?”

<sup>26</sup> Yesus e koso, “Ya peteng tикин tif gam, gam siksik i yau, e tibi ta ini anwarow gam sau pari e fan mok na tibou fuut, e tam, safle gam siksik

i yau anwarow gam sam eni e beret, gam kabuk sut.

<sup>27</sup> Gam u mala faim use tuan eu tibi ngo bingne, safle gam u faim use tuan a ka fasi una tow e ninliu bingne, iya Sikow e Kaltu ku tow tif gam. Deo Tamow e sau fanangsi ini i tikin."

<sup>28</sup> Kala ri ka gatmo, "Deo e bura ini kemem samusu gow e sa?"

<sup>29</sup> Yesus ka koso, "Deo e bura ini gam samusu titinge lo kaltu i e sam tuleni."

<sup>30</sup> Ri ka gatmo aregii, "Sese mok na tibou fuut ou gow, ku ta tintof ini Deo e sam tule o, usi kemem ku titinge lo o?"

<sup>31</sup> Fan tumtumlarer ri sam eni e mana ulo male e tek ti kaltu, aregii sunwar ka peteng, 'I e sam tow e beret tinglo balambat tifri una en.' "

<sup>32</sup> Yesus e war, "Ya peteng tif gam, e tibi ta Moses e sam tow tif gam e beret tinglo balambat. Safle Tabuung i e tow e beret tikin tinglo balambat tif gam.

<sup>33</sup> Beret ke Deo e ta se a ka ding tinglo balambat una tow e ninliu tife nal."

<sup>34</sup> Kala ri ka peteng tifi aregii, "Taufi, om fen kemem ine beret a bingne."

<sup>35</sup> Ma Yesus ka peteng tifri aregii, "Ya ta beret na ninliu. Seri a ri ka sa la usi yau, ri amu tibi fitol. Ma seri a ri ka titinge lo yau, ri amu tibi met dan.

<sup>36</sup> Ya sau peteng tif gam, gam sau par yau, safle gam tibi titinge.

<sup>37</sup> Tongge nano a Tabuung ka tow tif yau, riu sa la usi yau, ma se a ka sa la usi yau, ya tibi fasi una fesi.

**38** Le ya pu tinglo balambat e tibi ta ini una gow e fabur kiang. Ya samusu gow e fabur ke se a ka tule yau.

**39** Ma e ta fabur ke se a ka tule yau, ini yau tibi sangintafngi e tikas a i ka tow tif yau, safle yau famtet familri lo biing muut.

**40** Fabur ke Tabuung e ngo aregii, seri a ri ka pari e Sikow ma ri ka titinge lo, riu kepe ninliu bingne. Ma yau famtet familri lo biing muut.”

**41** Tongge ri fawar fuunfuun falifu iri tibom ine Yesus, anwarow i e peteng aregii, “Ya na beret e ding tinglo balambat.”

**42** Ma ri ka war, “Yesus leleii, i e ta sikow e Josef. Kerer parfat lo tamow ma tinow, ma areini gii ka peteng ini i e ding tinglo balambat?”

**43** Yesus e koso e sunwar keri aregii, “Gau mana fagon fuunfuun falifu i gam tibom.

**44** E tek ti kaltu e fasi una sa la usi yau, le Tabuung se a ka tule yau, ka tibi onu usi yau. Ma yau famtet familia lo biing muut.

**45** Are lewa profet e sam seti: ‘Deo eu fabenge singre tongge nano.’ Seri a ri ka ong singe Tabuung ma ri ka usi, riu sa la usi yau.

**46** E tek ti kaltu e sau pari e Tabuung, safle kaltu e la ting naisa e Deo, i tibom i e pari e Tabuung.

**47** Ya peteng tикин tif gam, kaltu e titinge lo yau, i eu mel e ninliu bingne.

**48** Yau tibom ya na beret na ninliu.

**49** Nangen, tumtumlam i ri eni e mana ulo male e tek ti kaltu ulo, safle ri sau famete.

**50** Igii e beret a ka ding tinglo balambat. Sese kaltu a ka eni e mu tibi met.

**51** Ya na beret na ninliu, ya pu tinglo balambat. Le tikas ku eni e beret na ninliu gii, i eu mel e ninliu bingne. Beret na ninliu gii, e ta pinumfong. Iya ya ku tow usi tongge gii lo nal riu kepe ninliu.”

**52** Fan Juda ri ongnyi e sunwar a, ma ri ka fatinge falifu iri, ri ka war, “Areini kaltu gii, ka fasi una fafen ine pinumfow tif kiar una eni?”

**53** Yesus ka peteng tifri aregii, “Ya peteng tikan tif gam, le gam ku tibi eni e pinumfow e Sikow e Kaltu ma gam ku tibi inmi e andaku, eu tek ti ninliu ilo gam.

**54** Kaltu e eni e pinumfong ma ka inmi e dakung, i e mel e ninliu kia bingne, ma yau famtet familia lo biing muut.

**55** Anwarow pinumfong e ta tuan tikan ma dakung e ta mok tikan una in.

**56** Se a ka eni e pinumfong, ma ka inmi e andakung, i eu melmel ilo yau, ma ya ku melmel ilo.

**57** Tabuung e mel e ninliu, e sam tule yau, ma ya liu lo rawas ke Tabuung. Aregii kaltu e eni e pinumfong, i eu kepe ninliu tinglo rawas kiang.

**58** Igii e beret lewa ka ding tinglo balambat. Tumtumlami ri eni e mana, ma ri sau famete, safle se a ku eni e beret gii, i eu mel e ninliu bingne.”

**59** Yesus e war aregii, lo biing i e fabenge ulo bala felun ninguna Kapenaum.

### *Fan disaipel fuunfuun ri la kosnge Yesus*

**60** Fa fuunfuun lo re fan disaipel kia ri ongnyi e sunwar kia ma ri ka war, “Fan warwar gii e kalkala sak. Se fasi una kepe?”

**61** Ulo bala e Yesus, i e parfat ini fan disaipel kia ri fawar fuunfuun use sunwar i e sam gow, iya i ka war singri, "Sunwar gii, e pete luut ine titinge kemi, be?

**62** Eu ta areini, le gam ku pari e Sikow e Kaltu, eu kanek mil wilo male e la tinglo?

**63** Tangwa Riis e towtow e ninliu, kaltu tibom e tibi fasi una gow e ti mok. Fan warwar ya tow tif gam, e ta tangwa ma e ta ninliu.

**64** Safle fa lo gam ri tibi titinge." (Jesus e sau parfat tinglo tofnge lo sese kaltu e tibi titinge, ma se eu solamufu.)

**65** I e posmi e sunwar kia ka la, "E tek tikas eu fasi una sa la usi yau, ku muut Tabuung e tow e rawas tifi. Ya peteng ine sunwar gii tif gam anwarow fa lo gam ri tibi titinge."

**66** Ting lo biing a, fuunfuun lo fan disaipel kia ri didiu mil ma ri am tibi usi.

**67** Yesus e gatmo e tikii sangful ma e u na disaipel kia, "Ma gam tibi bur la ming?"

**68** Saimon Pita ka koso aregii, "Taufi, kemem u la use se? Sunwar kiam e tow e ninliu bingne.

**69** Kemem titinge ma kemeu parfat ini o ta kaltu tarawen ke Deo."

**70** Yesus e koso e sunwar keri aregii, "Yau tibom ya bom tauf gam na tikii sangful ma e u na disaipel, safle tikii neng ailo falifu lo gam e ta tara saksak."

**71** I e warwar lo Judas sikow e Saimon Iskariot. I e ta neng lo re sangful ma e u na disaipel kia, iya wimi kamu solamufu e Yesus.

## 7

*Jesus e la ulo Biing Bakir na Gorot fang Kak*

<sup>1</sup> Wimi ine mok gii, Yesus e lifti e prowins Galili, sakle i e am tibi bur la ming ulo prowins Judia, anwarow fan Juda ri siksik ine ti sal una paketmet ini.

<sup>2</sup> Sakle lo biing, Biing Bakir una Gorot fang Kak kere fan Juda e sau fatat,

<sup>3</sup> tanga tualik e Yesus ri peteng tifi, “O samusu la ting wagii o ku la ina Judia usi le fan disaipel kiam riu pari e fan mok na tibou fuut ou gow.

<sup>4</sup> Le ti kaltu ku bura ini tongge riu parfat lo, i eu tibi gow e ti mus ilo male e fifinuf. Le o ku bura ini ou musngeni e fan mara mok a, e kausi ini ou ti na malal na matre tongge nano.”

<sup>5</sup> Ma tanga tualik ming ri tibi titinge lo, ma ri ka gow e sunwar a usi.

<sup>6</sup> Yesus ka koso tifri, “Biing kiang sekit e tifik fespuek, safle gam, mara biing nano e fasi sing gam.

<sup>7</sup> Tongge riu tibi fasi una sak lo gam, safle riu sak lo yau, anwarow ya sesuupuek ine fan sinang saksak ri gowgow.

<sup>8</sup> Gam la, wilo Biing Bakir ina Jerusalem. Ya tibi fasi una la, usi le biing kiang e tifik puek.”

<sup>9</sup> Ka war aiya singri, ma ka melmel una Galili.

<sup>10</sup> Safle lo biing tanga tualik ri sam la, Yesus ming ka la, safle i e fes borong ka la, ma e tibi fes na malal na matre tongge.

<sup>11</sup> Lo biing Biing Bakir na Gorot fang Kak, tongge lamlam kere fan Juda ri siksik ini, ma ri ka gatom, “Kaltu gii iya?”

<sup>12</sup> Ma tongge ri fakinal usi i falifu lo ri tibom, fa ri ka war, "I e ta konona kaltu." Ma fa ri ka war aregii, "E tam, i e gurgurum ire tongge."

<sup>13</sup> Sakle e tek ti kaltu ek gow e ti sunwar lo sinangu ku malal, anwarow ri soke re tongge lamlam kere fan Juda.

### *Fabenge ke Yesus ulo En*

<sup>14</sup> Ulo falifu lo En, Yesus e la kaulek ulo Felun Nining Bakir ma ka fabenge singre tongge.

<sup>15</sup> Fan Juda ri ongne sunwar e war ini, ri ka sangfuunfuun, ma ri ka gatom, "Areini be, gii kaltu gii ka fuunuf ine mara parfat? Ma ka tibi la ulo ti fabenge."

<sup>16</sup> Yesus ka koso e gatgatom keri aregii, "Sunwar gii ya ka war ini tif gam, e tibi ta ini kiang tibom, e tam, e ta ke se gii ka tule yau.

<sup>17</sup> Le tikas ku sangsang una usi e fabur ke Deo, i e amu la sikseni ini fam fabenge kiang e puek singe Deo, tam e puek tinglo sinangung tibom.

<sup>18</sup> Se a ka fafuutngeni e sunwar lo sinangu tibom, i e bur akteni e asow tibom. Safle se a ka bur akteni e asow e kaltu e tuleni, i e ta kaltu e riis sak. Ma e tibi ta ini kaltu na gurgurum.

<sup>19</sup> Moses e tifik tow efafanau tif gam? Safle e tek tikas lo gam en sam usi. Usi e tamu gam ka bala paketmet i yau?"

<sup>20</sup> Tongge a ri ka koso, "Tara saksak ailo o. Se bala paketmet i o?"

<sup>21</sup> Yesus e koso e gatgatom keri aregii, "Ya sam gow e tikii mok na tibou fuut, ma gam nano gam ka sangsang fuunfuun.

**22** Safle sangfi, Moses e sam tow e sinang una talsi e pinumfong kaltu tif gam. Le ku ta biing na Sabat, gam u gow ming e fam a. (Tikin, e tibi ta Moses e fafuutngeni e sinang gii, safle i e fespuek singe tuptupmi.)

**23** Gau bur usi tikin e fafanau ke Moses, ma gam ka parfat una talsi e fow e berberat lo biing Sabat. Yow, le ya ka faliungeni e fow e kaltu lo biing Sabat, usi e tamu gii gam ka balasak i yau?

**24** Gam u tibi ikseki e fan mok lo safle matmat mi. Gam samusu ikseki e fan mok nano lo sinang e riis."

### *Yesus e ta Mesaiya, tam e tam?*

**25** Fa lo re tongge tingna Jerusalem ri ka war, "Areini? I e kaltu mung a, gii tongge lamlam ri ka siksik ine ti sal una paketmet ini?"

**26** Par! I e gongon na matre tongge, ma ri ka tibi gow e ti sunwar tifi. Ya sang ini ri sau parfat ini i e ta Mesaiya ngan?

**27** Safle kiar parfat lo anwaran male ke kaltu gii. Lo biing Mesaiya eu puek, eu tek tikas eu parfat ini i ting iya."

**28** Yesus e fabenge ulo Felun Nining Bakir ma i ka tau aregii, "Gam sang ini gau parfat lo yau, ma gau parfat lo ini ya la ting iya. Safle ya tibi puek lo fabur kiang tibom. Se gii ka tule yau, sinangu e tikin, safle gam tibi parfat lo.

**29** Ya parfat lo, anwarow ya sau melmel tura, ma i e tule yau."

**30** Ri ongne sunwar gii, ma ri ka bala towfu ulo rerek, safle biing kia e tiflik fespuek, iya ka tek tikas ek bingfamti.

**31** Safle tongge fuunfuun ri titinge lo, ma ri ka war, “Biing Mesaiya eu puek, kemem tibi sang ini i eu gow e fan mok na tibou fuut e kulfi e fanenger fan mok na tibou fuut gii kaltu gii kabuk gow.”

**32** Fam Farasi ri ongen re tongge ri gow e fan matmatan warwar lo fan mok Yesus e gow, iya iri tura fam pris lamlam ri ka tuleni e fam polis ri ka sa la una sa bingfamteni.

**33** Ma Yesus ka war, “Yau su melmel balik sak tura gam ma ya ku la mil use Tabuung, se e tule yau.

**34** Ma gam u sik i yau, safle gam u tibi par yau, ma gam u tibi fasi una la ilo male yau la melmel ilo.”

**35** Ma fan Juda ri ka fagon falifu iri tibom aregii, “Eu la iya legii kerer ku tibi pari? Ya sang ini eu la use fa lo kiar ri melmel ilo fan taon kere fang Grik, ma ku la fabenge singre fang Grik?

**36** Sese pimpiku gii ka war aregii? ‘Gam u sik i yau, safle gam u tibi par yau,’ ma ‘gam u tibi fasi una la ilo male yau la melmel ilo.’ ”

**37** Biing na rorop lo Biing Bakir na Gorot fang Kak, e ta biing bakir, Yesus e ti ma ka war rawas, “Le se a ka met dan, towfu ku sa la usi yau ku sa in.

**38** Se gii ka titinge lo yau, ‘Dan na ninliu eu filau tinglo bala,’ are sunwar ke Deo e sau peteng.”

**39** Lo mok a i e war lo Tangwa Riis, iya ini seri a ri ka titinge lo, ri amu kepe wimi. Lo sumbiing a Tangwa Riis e tiflik puek, le Yesus e tifing kepe as bakir.

**40** Lo ongong keri lo sunwar kia, fa lo re tongge ri peteng, “E tикин sak kaltu gii e ta Profet lewa Moses ka warfot lo ini eu puek.”

**41** Fa lo ri peteng, “I e ta Mesaiya.”

Safle fa ri peteng, “E tam, Mesaiya e tibi fasi una puek tingna Galili.

**42** Sunwar ke Deo e peteng ini Mesaiya e samusu puek tinglo fumberat ke king Dewit, ma eu fespuek tinglo taon Dewit e melmel ilo. Taon ina Betle-em.”

**43** Aregii tongge ri ka mel lo mara sangsang lo Yesus, ri ka tapot ka u lo ri.

**44** Fa lo ri bur tafu ulo rerek, safle e tek tikas ek puse lo limow.

### *Tongge lamlam kere fan Juda ri tibi titinge*

**45** Biing fam polis ri mil, fam pris lamlam ma fam Farasi ri gatom ri, “Use e tamu gam ka tibi un puek ini?”

**46** Fam polis ri ka koso, “Famu e tek ti kaltu ek gon ine matang gongon gii kaltu gii ka gow.”

**47** Fam Farasi ri ka gatom ri, “I e sam gurum i gau ming?

**48** Gam sau parfat lo tikas lo re fam pakpak-lumem tam tikas lo re fam Farasi e titinge lo i?

**49** E tam! Safle galung kaltu gii ri ka titinge lo, ri tibi parfat lofafanau ke Moses, gii ri sam ta ilo pikliu e mafet ke Deo.”

**50** Tikii neng lo re fam Farasi, asow gii Nikodemus, i e ta kaltu e sam la pari e Yesus famu. I e war singre fam Farasi a,

**51** “Fafanau kerer, e a-uu ini riu tibi tafu e kaltu ilo rerek, famu ma ri ka tifik ong singri ma ikseri naflow e sa ri gow.”

**52** Ri ka koso, “O ming tingna Galili? Par fakausi e sunwar ke Deo, ma o ku ten ini eu tek ti profet eu puek tingna Galili.”

**53**\*[Ma ri ka la mil ulo fan male keri.

## 8

### *Fefin e gow e ansinang na faet falek*

**1** Safle Jesus e la ulo paklunmale Olif.

**2** Lo biinggaing e mok sak i e la mil ulo bala balo lo Felun Nining Bakir ma tongge nano ri ka sa fafang liflifti ma i ka kiis una fabenge singri.

**3** Tongge parfat lofafanau ma fam Farasi ri onu e fefin na gowgow e sinang na faet fafalek, ma ri ka fetiufu u famu ire tongge.

**4** Ma ri ka peteng tife Jesus aregii, “Titsa, fefin gii ri sau pari e gow e sinang na faet fafalek. **5** Ilofafanau ke Moses e war aregii, fefin aiya, kerer samusu rang meteni ine fatfat. Gii, are o ku war a?”

**6** Ri gow e sunwar a una tofo e Jesus, anwarow ri buru ini eu gow e ti sunwar usi le i eu ti ilo anganggon, safle Jesus e porpu ma ka siisiit ulo nal ine antelen limow.

**7** Biing ri ngos lo gatmo, i ka matet ka war singri, “Le se lo gam ka tek ti tubiil kia, i eu bas ine fat baba tikii talo fefin gii.”

**8** I ka porpu mil ma ka siisiit ulo nal.

\* **7:53 7:53** (7:53 - 8:11) Fa lo re tongge parfat ri sang ini fan wes falifu ine um breket, Jon e tibi seti. Fa ri am su seti wimi.

**9** Biing ri ongni e sunwar a, iri nano ri fes tingtingke, tongge lamlam ri la famu, kala muut lo safle Yesus tibom uwa tura fefin a.

**10** Yesus e ti ma ka gatmo e fefin a, “Tongge wagii ri iya, ka tek tikas una tauf o ilo anganggon?”

**11** Ma fefin a ka koso, “Kaltu bakir, e tek tikas.” Ma Yesus ka war, “Yau ming yau tibi touf o ilo anganggon. La ma ou tibi gow ming e ti tubiil.”]

*Yesus e peteng suupuek ini i e ta anten tife nal*

**12** Biing Yesus e peteng mil tifre tongge, i e war, “Ya na anten tife nal. Kaltu ka usi yau, e tibi fasi una fes ilo anor, e tam. I eu kepe anten na ninliu.”

**13** Fam Farasi ri fatof singi, “Gii o ka peteng suupuek i o tibom. Sa o peteng ini e tek ti pararu.”

**14** Yesus e koso, “E tикин ya sesuupuek i yau tibom tif gam. Sese mok ya peteng ini tif gam e tикин, anwarow ya parfat ini ya la ting iya, ma yau la wiya. Gam tibi parfat ini ya la ting iya ma yau la wiya.

**15** Gam anganggon lo parfat ke kaltu, ma ya tibi anganggon singe tikas.

**16** Safle ya anganggon, anganggon kiang e tикин, anwarow e tibi ta yau tibom ya gow e mok gii. Tabuung, se e tule yau, e ta tura yau.

**17** Ri seti ulofafanau kemi, le ka u e kaltu ru tiim, sunwar ke ru e tикин.

**18** Ya sesuupuek i yau tibom, ma Tabuung se e un yau e sesuupuek i yau.”

**19** Wimi ri ka gatmo, “Iya e tamam?”

Jesus ka koso, “Gam tifik parfat lo yau, tam lo Tabuung. Le gam gi parfat lo yau, gam gi parfat lo Tabuung ming.”

**20** I e war ine fan warwar gii, lo biing e fabenge ulo bala balo lo Felun Nining Bakir, fatatu e mok una basbas mani. Safle e tek tikas ek tow e limow ulo, anwarow biing kia e tifik puek.

**21** Ming Yesus e war singri, "Ya bala la, ma gam u sik i yau. Gam u met ilo bala fan tubiil kemi. Gam tibi fasi una sa la wilo male ya la wilo."

**22** Fan Juda ri ka fagatomnge falifu iri tibom, "Sese anwarow gii i ka peteng ini kerer tibi fasi una la ilo male e bala la wilo? I eu bou paketmet ini tibom?"

**23** Ma Yesus ka war, "Gam ting ufaf, yau ting uiyat. Gam tinglo nal, ya tibi ta tinglo nal.

**24** Ya peteng tif gam ini gam u met ilo bala fan tubiil kemi. Le gam ku tibi titinge ini ya ta yau se gii ya ka peteng ini, gam u met ilo bala fan tubiil kemi."

**25** Ri gatmo, "O se?"

Jesus e koso, "Sa ya sau peteng tif gam ini tinglo tofnge sekit.

**26** Ya fuunuf ine fan mok una peteng ini una ikse gam. Se a ka tule yau e tикин sekit, ma yau peteng fate tife nal ine sa ya ongni singi tibom."

**27** Ri tibi parfat ini Yesus e petpeteng tifri ine Tamow.

**28** Gii ka peteng tifri aregii, "Biing kemu akteni e Sikow e Kaltu, kemi kamu parfat ini ya ta yau, ma ya tibi fasi una gow e ti mok lo parfat kiang tibom, e tam. Ya sesngeni e sunwar aregii Tabuung ka fanangsi yau.

**29** Se a ka tule yau, i e melmel tura yau, ma e tibi tauf yau ini ya ku bou melmel, e tam. Anwarow ya fawetu e fam fabur kia lo an mara biing."

**30** Tongge fuunfuun ri ongni e Yesus e peteng ine fan mok gii ma ri ka titinge lo.

### *Fan Tubtubungkak ke Abra-am*

**31** Ma Yesus ka war singe seri na fan Juda gii ri ka titinge lo, “Le gam ku usi e fan warwar kiang gam ta fan disaipel kiang tикин,

**32** usi gam u parfat lo warwar tикин ma warwar tикин ku fakausi gam tinglo fam faim fofoes.”

**33** Ri ka koso, “Kemem ta fan tubtubungkak ke Abra-am. Kemem tiflik ta tongge una faim fofoes singe tikas ma areini gii o ka peteng ini sunwar tикин eu fakausi kemem?”

**34** Ma Yesus ka war singri, “Ya peteng tикин tif gam, seri a ri ka gorgorot fan tubiil, ri ta tongge una faim fofoes singe fan tubiil.

**35** Tongge na faim fofoes ri tibi melmel bingne ilo bala fumberat, e tam. Safle sikuang kaltu e melmel bingne ilo bala fumberat.

**36** Aregii le Sikow ku fakausi gam, gam u kausi fasef.

**37** Ya parfat ini gam ta fan tubtubungkak ke Abra-am. Safle gau bala tofo una fismet i yau, anwarow gam tibi kepe fam fabenge kiang.

**38** Ya peteng tif gam ine sa Tabuung e fanangsi yau ini, safle gam gow e sa gam ongni singe taumi.”

**39** Ri ka koso, “Abra-am e ta taumem.”

Ma Yesus ka koso e sunwar keri aregii, “Le gam gi ta fan siksikow e Abra-am tикин, keming gi gow e fan sinang gii Abra-am ka mel lo.

**40** Ya peteng ine fan mara warwar e tикин ya ongni singe Deo, ma gii gam ka tofo una paketmet i yau. Fan sinang gii e tibi ta ke Abra-am.

**41** Gam gow e fan sinang ke taumi tibom."

Ma ri ka peteng tifi aregii, "Fan tintinmem ri tibi fes falek ma ri ka fasus i kemem, e tam, e su tikii Taumem gii Deo tibom."

### *Siksikow e Satan*

**42** Ma Yesus ka peteng tifri aregii, "Le tикин Deo enggi ta Taumi, keming gi bur yau anwarow ya la ting naisa e Deo ma gii, ya ka ta gii. Ya tibi sa la lo sangsang kiang tibom, e tam, Deo e tule yau.

**43** E tamu gam ka tibi ten lo fabenge kiang? Anwarow gam tibi fasi una parfat lo sinangung.

**44** Gam ta fan siksikow e taumi, i e ta Satan. Tinglo tofnge i e ta kaltu una fisfismet ire tongge ma e tibi ta lo galu e tикин, anwarow e tek ti mok e tикин ilo. Biing e sorom, i e sesuupuek ine bala tibom, anwarow i e ta kaltu na sorsorom ma e ta tamow e angurum.

**45** Safle gam tibi titinge lo sunwar kiang, anwarow ya sesngeni e sunwar e tикин.

**46** Se lo gam e fasi una peteng ine ti tubiil kiang? Le ya sesngeni e sunwar e tикин, ma usi e tamu gam ka tibi titinge lo sunwar kiang?

**47** Se e ta ke Deo, eu ongni e sunwar ke Deo. Gam tibi fasi una ong, anwarow gam tibi ta ke Deo."

### *Jesus e warwar lo i tibom*

**48** Ma fan Juda ri koso singi aregii, "Warwar kemem e tикин ini o tingna Samaria, ma ka mel e tara saksak ailo o."

**49** Yesus e koso, “E tek ti tara saksak ilo yau. Ya natkeni e Tabuung, sakle gam tibi natke yau.

**50** Ya tibi siksik ine as bakir tif yau tibom, sakle e mel e neng gii e siksik ine as bakir tif yau. Ma i e ta kaltu na anganggon.

**51** Ya peteng tikin tif gam, seri gii ri ka usi e sunwar kiang riu tibi met.”

**52** Ma fan Juda ri ka war aregii, “Kemeu parfat sekit ini o mel e tara saksak ailo o. Abra-am e sau met ma fam profet ming ri sau met. Ma areini gii o ka war aregii ini, ‘Se ri a ri ka ongne sunwar kiang ri tibi fasi una met.’?

**53** Tumlamem Abra-am e sau met. Areini, o bakir iyat ine Abra-am? Ma fam profet ming ri sau met. O sangfi ini o se?”

**54** Yesus e koso, “Le ya ku akteni e asang tibom eu ta mok fofoes. Safle se gii ka akte yau e ta Tabuung. Gau peteng ini i e ta Deo kemi.

**55** Gam tibi parfat lo, safle yau, ya parfat lo. Le yang gi peteng ini ya tibi parfat lo, yang gi ta kaltu na gurgurum are gam, safle ya parfat lo ma ya usi e sunwar kia.

**56** Tumlami gii Abra-am e fefeal lo sangsang una par lo biing kiang eu fespuek. I e sau pari ma ka fefeal.”

**57** Ri peteng tifi aregii, “E tiflik lim e sangful na matamfaim kiam, ma o kabuk pari e Abra-am?”

**58** Yesus e koso, “Ya peteng tikin tif gam, famu ma Abra-am kamu fuut ya sau melmel.”

**59** Ma ri ka kepe fam fatfat una basa, safle Yesus e keskum, ma ka la kosnge Felun Nining Bakir.

**9***Yesus e faliungeni e kaltu anmata e baf*

<sup>1</sup> Yesus e fes ka la, ma ka pari e kaltu anmata e baf. Anmata e sau bou baf tinglo biing tinow e fasus ini.

<sup>2</sup> Ma fan disaipel kia ri ka gatmo, “Titsa, se e gow e tubiil? Kaltu gii, tam tamow ma tinow, gii ka fuut tura anmata e baf?”

<sup>3</sup> Ma Yesus ka koso aregii, “E tibi ta tubiil kia tam ke tamow ma tinow, e tam. Mok gii e fuut usi tongge nano riu parfailmi e mus ke Deo, ilo ninliu kia.

<sup>4</sup> Gii, ma ka ten iwa e male, kiar samusu musngeni e famim ke Deo se e tule yau. Anwarow le anor ku puek, e tek tikas e fasi una gow e ti mus.

<sup>5</sup> Biing ya melmel gii lo nal, yau tibom ya na anten tife nal.”

<sup>6</sup> Wimi ini e war aiya, Yesus e kanus ulo nal, ka iksi e nal tura angkanus kia ma kam tow ulo anmata e kaltu a, <sup>7</sup> ma ka onu, “La, o ku la fagu ilo anmatan dan Siloam.” (Pimpiku e Siloam gii, Onu.) Biing e la fagu ma ka mil, anmata e fasi una par.

<sup>8</sup> Tongge ri melmel tiim tura ma fa ri sau parpari famu e farfaran, ri gatom, “E sam ta kaltu lewa ka kiiskiis ma ka farfaran re tongge ine fan mani legii?”

<sup>9</sup> Fa ri ka peteng, “I mung la e kaltu a.”

Ma fa ri ka peteng ini, “E tam, e su par are i.”

Iya i tibom ka bou peteng tifri aregii, “Yau mung legii.”

<sup>10</sup> Ma ri ka gatmo, “Areini tикин gii anmatam ka la kausi mil?”

<sup>11</sup> I e koso aregii, “Kaltu ri fotngi ini Yesus e iksi e anmongmong, ka tow ulo anmatang, ma kam tule yau una la fagu ulo anmatan dan Siloam. Biing ya la fagu, anmatang e la kausi mil.”

<sup>12</sup> Ri ka gatmo, “Kaltu a iya?”

Ma i ka war, “Ya tibi parfat.”

<sup>13</sup> Wimi ri ka onu e kaltu a anmata e baf usi re fam Farasi.

<sup>14</sup> Yesus e terngeni e anmata e kaltu a, ine nal mongmong lo biing Sabat.

<sup>15</sup> Iya fam Farasi ri gatmo ming, “Anmatam e kausi areini?” I e koso, “I e towfu e anmongmong ulo anmatang, ya ka fagu, ma gii, ya ka fasi una par.”

<sup>16</sup> Fa lo re fam Farasi ri war, “Kaltu gii e tibi la ting naisa e Deo, anwarow i e tibi usi e ninis tinglo biing Sabat.”

Sakle fa ri war, “Areini gii kaltu na tumtubiil ku fasi una gow e matan mok na tibou fuut aregii?” Un sangsang gii, e kep paek ri.

<sup>17</sup> Ma ri gatom familia mil e kaltu a anmata ka baf lewa, “Kaltu gii ka faliunge o, are o war lo?”

Ma i ka koso, “E ta i na profet.”

<sup>18</sup> E tикин famu, kaltu a anmata e baf, ma gii anmata e par. Safle fan Juda ri tibi titinge lo, i gii ri kam tau ine tamow ma tinow.

<sup>19</sup> Ma ri ka gatom ru, “E tикин ini sikuamu legii? I lewa kamu ka peteng ini i e fuut tura anmata e baf? Areini gii ka fasi una par?”

**20** Ma tamow ma tinow ru ka koso, “Kama parfat ini i e ta sikuama, ma kama parfat ming, ini i e fuut tura anmata e baf.

**21** Sakle gii, kama tibi parfat lo ini are anmata e par, ma se e fakausi mil. Gam u bom gatmo, i e sau bakir, e fasi una bou peteng tif gam.”

**22** Tamow ma tinow ru war aiya, anwarow ru soke singe fan warwar kere fan Juda, ini le sese kaltu ka peteng ten ini Yesus e ta Mesaiya, riu tii ini tinglo bala felun nining.

**23** I e sangsang mung gii, iya ru ka soke ru ka peteng ini, “I e sau bakir, gam u bom gatmo.”

**24** Baba e u, ri tau mil ine kaltu lewa anmata ka baf, ri ka peteng tifi, “Ou bom warkale o na anmata e Deo ini, ou peteng ine sunwar e tikin, anwarow kaltu a ka fakausi o, kemeu parfat lo ini e ta kaltu na tumtubiil.”

**25** E koso aregii, “Ya tibi parfat ini i e ta kaltu na tumtubiil tam e tam, sakle ya su parfat ini famu anmatang e baf, ma gii anmatang e sau par.”

**26** Ma ri ka gatmo ming, “Sa e gow lo o? Ma are e fakausi o?”

**27** Ma i ka koso singri aregii, “Ya sau peteng tif gam, sakle gam tibi bur ong. E tamu gam ka bur ongni mil? Ya sang ini gau bur ta fan disaipel kia ming be?”

**28** Fam Farasi ri ka fotpursi aregii, “O na disaipel kia, ma kemem na fan disaipel ke Moses.

**29** Kemem sau parfat ini Deo e sau peteng tife Moses, sakle kaltu a, kemem tibi parfat ini e la ting iya.”

<sup>30</sup> Kaltu a e koso e sunwar keri aregii, “Gam gow e fan warwar kuriik sekit! Gam tibi parfat ini e la ting iya ma ka terengeni e anmatang?

<sup>31</sup> Kiar parfat ini Deo e tibi fasi una ong singre tongge na tumtubiil, sakle i e fasi una ong singe kaltu e usi e fabur kia.

<sup>32</sup> Ting nangen sak ka muut gii, kerer tiflik ong lo tikas anmata e baf, ma ti kaltu ku faliungeni ku par.

<sup>33</sup> Le Deo enggi tibi tuleni e kaltu gii, i enggi tibi fasi una gow e ti mok.”

<sup>34</sup> Fam Farasi ri ongni e sunwar gii ma ri ka koso aregii, “O fuut ma o ka bakir ulo bala tubiil ma areini gii o ka bala fabenge sing kemem?” Ma ri ka fufte suu ini tinglo bala felun ning.

<sup>35</sup> Yesus e ong ini ri fesel suu ine kaltu a, ma biing i e la tupngeni, ka la gatmo, “O titinge lo Sikow e Kaltu?”

<sup>36</sup> Kaltu a e gatom, “Kaltu bakir, peteng tif yau, Sikow e Kaltu e ta se, usi yau titinge lo ming.”

<sup>37</sup> Yesus ka peteng tifi, “O sau pari, i mung e kaltu a gii ka gongon sing o.”

<sup>38</sup> Kaltu a ka war, “Taufi, ya titinge lo o.” Ma ka kiis pukungkek ma ka ningning lo.

<sup>39</sup> Ma Yesus ka war, “Ya puek gii lo nal una ikse re tongge, usi le fa matmatri e baf, ri ku par ma fa matmat ri e par, ri ku kut.”

<sup>40</sup> Fa lo fam Farasi unaisa ri ongni e sunwar kia, ma ri ka gatmo, “O bala peteng tif kemem ini kemeu ming matmatmem e kut?”

<sup>41</sup> Ma Yesus ka koso singri aregii, “Le matmatmi enggi kut, gam tibi fasi una melmel lo tubiil, sakle

gii gau bou peteng ini matmatmi e par, e peteng fate ine fan tubiil kemi i aiwa.”

## 10

### *Efefe kere fan sipsip ma fan sipsip kia*

<sup>1</sup> Yesus e war, “Ya peteng tикин tif gam, kaltu a ka tibi kau lo matangkon lo balo kere fan sipsip, ma ka su kau ilo fang galgalu, i e ta kaltu na kinkinau ma puse falek.

<sup>2</sup> Kaltu a ka kau ilo matangkon, i e ta kaltu na efefe kere fan sipsip. <sup>3</sup> Efefe lo matangkon e ipki e matangkon fasapa e kaltu a. Kaltu a e tau ire fan sipsip kia tibom lo asasri ma ri ka ongen failmi e angkiimkiim aiya. Ma i ka famu iri, ri ka suu.

<sup>4</sup> Biing e unsuu iri, e la famu iri ma ri ka usi, anwarow ri ongen failmi.

<sup>5</sup> Ri tibi fasi una usi e tikas kuriik, riu finngeni, anwarow ri tibi ongen failmi e angkiimkiim aiya.”

<sup>6</sup> Yesus e tow e sunwar toftof gii tifri ma ri ka tibi parfailmi.

<sup>7</sup> Ma Yesus ka war ming, “Ya peteng tикин tif gam. Yau tibom ya na matangkon kere fan sipsip.

<sup>8</sup> Fa ri puek famu i yau, ri ta tongge na kinkinau, ma puse falek, ma fan sipsip ri tibi fasi una ong sing ri.

<sup>9</sup> Yau, yau tibom ya na matangkon. Sese kaltu ka kaulek ilo yau, i eu mel e ninliu bingne. Riu kau, ma riu suu, ma riu kepe konona tuan.

<sup>10</sup> Kaltu na kinkinau e tibi fespuek una gow e tikas ti mok ming. E tam. I e fespuek una kinau, paketmet, ma bero, sakle yau, ya fespuek usi riu mel e ninliu, ma ninliu gii, eu fuunuf tикин ilo ri.

**11** “Yau tibom ya na konona efefe kere fan sipsip. Ma konona efefe kere fan sipsip, eu tow e ninliu kia tibom una met una ules ri e fan sipsip kia.

**12** Safle kaltu na mus lo sakle mani, e tibi ta konona efefe ma tamow e fan sipsip. Biing eu pari e pol rokai eu puek, i eu finngeri ma pol rokai a ku tebek ri ma ku fesel falek iri.

**13** Kaltu a eu finnge re fan sipsip, anwarow i e su sang use mani, e tibi sang usi re fan sipsip.

**14** “Yau tibom ya na konona efefe kere fan sipsip. Ya parfat lo ri ma ri parfat lo yau.

**15** E su ngo aregii Tabuung e parfat lo yau, ma ya parfat lo Tabuung, ma yau tow e ninliu kiang tibom una met una ules re fan sipsip.

**16** E mel e fanenger fan sipsip kiang ming, sakle ri tibi ta tinglo bala galu gii. Ya samusu un ri ming, ri ku sa ongni e ngusung, usi riu puek ku tikii lo ri, ma ku tikii efefe keri.

**17** Tabuung e bur yau tикин, anwarow yau tow e ninliu kiang tibom una met, usi yau fasi una kep familia mil.

**18** E tek ti kaltu e fasi una kepe e ninliu kiang, e tam. Lo fabur kiang tibom, ya tow e ninliu kiang una met. E mel e miang una tow e ninliu kiang tibom una met, ma una kep familia mil. Tabuung e peteng tif yau ini ya samusu gow aregii.”

**19** Lo sunwar gii fan Juda ri ka tapot ka u lo ri.

**20** Fa fuunfuun ri war, “Tara saksak ilo, igii ka lomba. Usi e tamu gam ka ongni e sunwar kia?”

**21** Fa ri war, “Sunwar gii e tibi ta ke kaltu tara saksak ilo. Tara saksak, e tibi fasi una ipki e anmatang kaltu e kut.”

*Yesus e peteng ini i e ta Deo*

<sup>22</sup> Lo biing a, e ta Biing Bakir una Sangfi e biing ri Fakalkaliisngeni mil e Felun Nining Bakir. Biing a e puek una Jerusalem, lo pansumbiing lo anmair,

<sup>23</sup> ma Yesus e ta ulo bala Felun Nining Bakir. I e fesfes lala ulo galum fel ri fotngi ini Galum fel ke Solomon.

<sup>24</sup> Fan Juda ri ti liflifti, ma ri ka gatmo, “Are eu bi la ngo e male ma o kamu peteng ten tif kemem ini o se tикин? E sam ta o na Mesaiya? E kausi ini o samusu peteng ten tif kemem.”

<sup>25</sup> Ma Yesus ka koso aregii, “Ya sau peteng tif gam, sakle gam tibi titinge. Fan mara mus ya gow lo asow e Tabuung, e fanangsi ini yau se tикин.

<sup>26</sup> Gam tibi titinge lo yau, anwarow gam tibi ta gam na fan sipsip kiang.

<sup>27</sup> Fan sipsip kiang ri ongni e angkiimkiim aiyang, ma ya parfat lo ri, ma ri ususi yau.

<sup>28</sup> Ya tow e ninliu bingne tifri, ma riu tibi fasi una tam iri. E tek ti kaltu e fasi una kepufri tinglo limang.

<sup>29</sup> Tabuung e sam tauf ri tif yau, ma i e bakir iyat ine mara mok, aregii, e tek ti kaltu e fasi una kepufri tinglo limow e Tabuung.

<sup>30</sup> Yau ma Tabuung, e tikii lo kama.”

<sup>31</sup> Biing fan Juda ri ongni e sunwar kia, ri ka sele fatfat mil una rangu ini.

<sup>32</sup> Ma Yesus ka war singri aregii, “Ya sau fanangsi gam ine fan mok fuunfuun na tibou fuut singe Tabuung. Nafow e sese neng lo re fan mok na tibou fuut gii ya gow, iya gam ka bala rang yau tura ine fatfat?”

<sup>33</sup> Ma fan Juda ri ka koso singi aregii, "Kemem tibi sang use mok na tibou fuut, e tam. Kemeu pari ini o fotpursi e Deo, i gii, kemem ka bala rang o ine fatfat. Anwarow o su ta kaltu ma o ka bala kepe tafu e Deo."

<sup>34</sup> Yesus ka koso aregii, "Ilofafanau ke Deo, e mel e sunwar aregii, 'Ya sau peteng ini gam na fan deo.'

<sup>35</sup> Famu Tabuung e sam sesngeni e sunwar tifre tongge, ma ka war singri, 'gam na fan deo', (ilo bala sunwar pepe e ti ngo kuriik).

<sup>36</sup> Sakle yau, Tabuung e fatarawennge yau ma ka tule yau wagii wilo nal, iya, ya ka peteng ini, ya na Sikow e Deo. Ma areini gii gam ka peteng ini ya fotpursi e Deo?

<sup>37</sup> Le yang gi tibi musngeni e fam faim ke Tabuung, e fasi ini gam u tibi titinge lo yau.

<sup>38</sup> Sakle ya gow e fam faim ke Tabuung. Le gam ku tibi titinge lo yau, gam u titinge lo mok na tibou fuut, usi gam u parfat ini, Tabuung e melmel ilo yau, ma ya melmel ilo Tabuung."

<sup>39</sup> Ri bala puse famti mil, sakle e ifit iri ka la.

<sup>40</sup> Ma Yesus ka la mil, e kaupakti e dan Jodan, i e la puek ulo male gii Jon ka gugu tarawen ire tongge ulo famu ma ka melmel wa.

<sup>41</sup> Ma tongge fuunfuun ri puek talo, ma ri ka war, "E tikin, Jon e tifik gow e ti mok na tibou fuut, una ta tintof una farawasngeni e sunwar kia. Sakle fan mara warwar Jon e peteng ini lo kaltu gii, e tikin sekit."

<sup>42</sup> Ma ulo male a, tongge fuunfuun sak ri titinge lo Yesus.

# 11

## *Minet ke Lasarus*

<sup>1</sup> Nenge kaltu asow gii Lasarus, i tingna Betani ma e mase. Betani e ta male ke Maria ma kisilik. Asow e kisilik gii Marta.

<sup>2</sup> Fefin gii Maria, i mung lewa ka tipeni e wel ulo kekow e Yesus ma ka si kamas ine ololow. Ma Lasarus, i gii ka mase e ta fefnelik e Maria.

<sup>3</sup> La kisilik gii ru kam tuleni e sunwar tife Yesus aregii, “Taufi, kaltu gii o ka burbura tibom e mase.”

<sup>4</sup> Biing Yesus e ongni e sunwar a, i ka koso, “Anminse gii e tibi ta ini una gow e kaltu a ku met, e tam. Anminse gii e ta una fanangsi e rawas ke Deo, ma tongge nano ri ku katfarsi e Deo. Ma lo sal mung gii, Sikow e Deo eu kepe e as bakir.”

<sup>5</sup> Yesus e bura sak e Marta ma kisilik, ma Lasarus.

<sup>6</sup> Safle biing i e ongni e sunwar lo Lasarus ini e mase, i e tibi sa la saupe. I e bi melmel wa lo e u e pansumbiing.

<sup>7</sup> Wimi kau peteng tifre fan disaipel kia aregii, “Kiar u la mil ilo prowins Judia.”

<sup>8</sup> Ma fan disaipel kia ri ka war singi aregii, “Titsa, pansumbiing famu fan Juda ri bala rang o ine fatfat, ma o ka bur la mil ilo male a?”

<sup>9</sup> Ma Yesus ka koso singri aregii, “Ya sang ini e mel e tikii sangful ma e u na anmatam pisii ilo bala tikii biing be? Le kaltu ka fes lo siat, i e tibi fasi una luut, anwarow e pare anten lo nal.

<sup>10</sup> Safle kaltu a ka fes lo panambiing, i eu luut, anwarow e tek ti anten ilo.”

<sup>11</sup> Yesus e war singri ming aregii, “Fenngorer Lasarus e masun. Sakle yau la, ya ku la fongni mil.”

<sup>12</sup> Ma fan disaipel kia, ri ka koso aregii, “Taufi, le ka masun, aminse lo e fasi una rop ma ku fespuek kausi mil.”

<sup>13</sup> Fan disaipel kia ri tibi parfat ini Yesus e peteng tifri ini Lasarus e sau met. Ri sangfi ini Yesus e peteng tifri ini Lasarus e su masun.

<sup>14</sup> Kala Yesus ka peteng ten tifri, “Lasarus e sau met.

<sup>15</sup> Sakle ya sang usi gam, ma ya fefeal ini ya tibi ta unaisa, usi gam u titinge. Ma gii, kiar u la usi.”

<sup>16</sup> Tomas, (nenge asow ming Didimus) i e war sing e fan taltalu, “Kerek minami e titsa, usi kiar u la met tiim tura.”

### *Jesus e pete balamas ine Maria ma Marta*

<sup>17</sup> Lo biing Yesus e la puek, e ong ini e sau fet e biing ine Lasarus ulo bala ampolo.

<sup>18</sup> Betani e su fatatu e Jerusalem, e ngo are e tuul e kilomita.

<sup>19</sup> Fuunfuun lo fan Juda ri puek una pete balamas ine Marta ma Maria nami e minet lo fefnelik ru.

<sup>20</sup> Biing Marta e ong ini Yesus e fesfes lala uwa ulo sal, i ka la una la tongtong ini. Safle Maria i uwa ulo fel.

<sup>21</sup> Ma Marta ka peteng tife Yesus aregii, “Taufi, enggi ta o wagii, fefneklik enggi tibi met.

<sup>22</sup> Sakle gii ming, ya parfat ini Deo eu tow e sese mok tifo le o ku ningin usi.”

<sup>23</sup> Ma Yesus ka war singi aregii, “Fefnemlik eu matet mil.”

<sup>24</sup> Marta ka koso singi aregii, “Ya parfat ini lo biing muut, lo biing a tongge nano ri ku matet mil, i ming eu matet mil.”

<sup>25</sup> Ma Yesus ka war singi aregii, “Matet mil e ta yau tibom, ma ninliu e ta yau tibom. Sese kaltu a ka titinge lo yau ma ka met, i eu melmel ilo ninliu bingne.

<sup>26</sup> Ma sese kaltu a ka liuliu gii wa, ma ka titinge lo yau, i eu tibi met, i eu melmel ilo ninliu bingne. O titinge lo sunwar gii, tam e tam?”

<sup>27</sup> Ma Marta ka koso aregii, “Yow Taufi, ya titinge lo o, o na Mesaiya, Sikow e Deo, se Deo e sau peteng ini eu tuleni wagii wilo nal.”

<sup>28</sup> Wimi Marta e la mil ka tau ine kisilik Maria ma ka peteng borong tifi, “Titsa igii, ma e gat-gatom i o.”

<sup>29</sup> Biing Maria e ongni e sunwar a, i e matet saupesak una la pari e Yesus.

<sup>30</sup> Yesus e tifk puek ulo male a, i uwa ulo male gii Marta ka tongeni ulo.

<sup>31</sup> Fan Juda lewa ri ka sa la una sa pete balamas iru, ri ulo bala fel, tiim tura Maria. Ri pari e Maria e matet saupesak ka su una male, ri ka minami, anwarow ri sangfi ini i e bala la teng ulo matmat.

<sup>32</sup> Maria e la fespuek ulo male Yesus ulo ma ka pari e Yesus, e kiis punungkek lo fow e kekow e Yesus ma ka war, “Taufi, enggi ta o wagii, fefneklik enggi tibi met.”

<sup>33</sup> Biing Yesus e pari e Maria tiim tura fan Juda gii ri ka mi nami ri fatengis bakir sak, bala e la kuuluung ming singri, sinangu ma tangow ru tibi ngo kausi.

<sup>34</sup> Ma Yesus ka gatom ri, “Gam towfu iya?”

Ma ri ka koso aregii, “Taufi, kasa o ku sa par.”

<sup>35</sup> Yesus ka teng.

<sup>36</sup> Fan Juda ri pari ma ri ka war, “Pari, i e bura sak e kaltu gii.”

<sup>37</sup> Safle fa ri war, “Kaltu gii e ipki e anmata e kaltu e kut ka par mil, ma anwarow lo sa gii ka tibi fasi una ulsi e Lasarus usi eu tibi met?”

### *Yesus e famtete Lasarus tinglo minet*

<sup>38</sup> Ulo sinangu e Yesus e tibi ngo kausi, ma ka la ulo matmat. Ma matmat a, ulo balamfam, e mel e fat bakir e kiisim kaleni e anmatow.

<sup>39</sup> Ma Yesus ka war, “Kepufu e fumfat bakir a.”

Ma Marta fefnelik e kaltu a ka met, ka war singe Yesus aregii, “Taufi, e sau fet e biing e ngo ulo balamfam ma sanow e sam nul mapu.”

<sup>40</sup> Ma Yesus ka war singi aregii, “Areini, ya tifik peteng tifo lewa ini, le o ku titinge ou pari e rawas bakir ke Deo?”

<sup>41</sup> Ri kepufu e fumfat a. Ma Yesus ka par wiyat ma ka war, “Ya aro sing o Tabuung anwarow o ong sing yau.

<sup>42</sup> Ya parfat ini o ongongne sing yau bingne, sakle ya war aregii usi ini tongge gii riu titinge ini o mung gii o ka tule yau.”

<sup>43</sup> Wimi ine Yesus e war, e tau bakir, “Lasarus, suu una male.”

<sup>44</sup> Lasarus e matet ma ka suu una male. Limow, kekow ma mata ri afti ine laplap, ma Yesus ka war singri, “Kepufu e fan laplap tinglo ma gam ku tafu ku la.”

### *Fagati una paketmet ine Yesus*

**45** Fuunfuun lo re fan Juda lewa ri ka puek una sa pete balamas ine Maria ri pari e sese mok Jesus e gow ma ri ka titinge lo.

**46** Sakle fa lo ri la use fam Farasi ma ri ka la peteng tifri ine sese mok Jesus e sau musngeni.

**47** Aregii fam pris lamlam ma fan Farasi ri ka sa tiim tura fang kaonsiil, ma ri ka sa fawar aregii, "Kiar ku gow e sa gii? Kaltu gii e gow e fan mok na tibou fuut.

**48** Le kiar ku par tafu tura fan mus kia, tongge nano riu titinge lo, ma fan Rom ri ku bero ine Felun Nining Bakir kerer ma galung kaltu kiar."

**49** Sakle neng falifu lo ri, asow gii Kaiyafas e ta Paklu re fam Pris lo bala matamfaim a, e war singri aregii, "Gam tibi parfat lo ti mok.

**50** Gam tibi par failmi ini e kausi sak ini tikii ti kaltu e samusu met una keptafu re tongge nano, are tongge kiar ri ka tup?"

**51** Kaiyafas e tibi war ine sunwar a use sangsang kia tibom, e tam. Anwarow i e ta Paklure fam Pris lo bala matamfaim a, aregii ka warfot lo Jesus ini e samusu met use re fan Juda.

**52** Ma eu tibi met use re fan Juda tibom, e tam. I eu met una keptiim ire fan siksikow e Deo ri melmel falek, ini ku tikii lo ri.

**53** Lo pansumbiing a ka la, ge lamlam lo re fan Juda ri kiis tiim, ri ka fagati e ti sal una mu pakti e Jesus.

**54** Aregii Jesus e am tibi fes na malal na balre fan Juda, e la kosnge male a, ka la u fatatu e male mas, ulo siti asow gii Efraem. Uwa e la melmel tiim tura fan disaipel kia.

<sup>55</sup> Biing, Biing Bakir na Kepsiliwi e sau fatat, tongge fuunfuun ri melmel falek, ri sa tiim una Jerusalem una pete kalkaliis iri ususi e ninis kere fan Juda.

<sup>56</sup> Ri siksik ine Yesus, ma ri ka fagatomnge faliu iri tibom ulo bala balo lo Felun Nining Bakir, “Are gam sang? I eu sa la lo Biing Bakir gii, tam e tam?”

<sup>57</sup> Fam pris lamlam ma fam Farasi ri sau peteng fate tifre tongge aregii, “Le se lo gam ka parfat ini Yesus iya, e kausi ini e samusu peteng fate kemem usi kemem u towfu ilo rerek.”

## 12

### *Maria e tipeni e sanda ulo Yesus*

<sup>1</sup> E on e biing famu ine Biing Bakir na Kepsiliwi, Yesus e la una Betani, e ta male ke Lasarus, kaltu lewa Yesus ka famtet familia kosnge minet.

<sup>2</sup> Ri gow e en bakir ulo male a una fagasgasngeni e Yesus. Marta e faseni e fan tuan lo re tongge, ma Lasarus e la kiis tiim tura Yesus ulo fate na en.

<sup>3</sup> Wimi Maria ka kepe e sanda ri fotgni ini nard, mata e kanak sak. I e mofo e ungkekow e Yesus ini, ma kam denge ine ololow. Sanow e sanda gii e seungeni kiruur e bala fel a.

<sup>4</sup> Sakle tikii neng lo re fan disaipel kia, asow gii Judas Iskariot. I e ta kaltu gii kamu solamufu e Yesus, e war aregii,

<sup>5</sup> “E tamu kiar ka tibi umat ine sanda gii, ma mani lo kiar ku tow tifre fan sasngal? Mata e kanek sak, e fasi lo fimfil ke kaltu lo tikii matamfaim.”

Jon 12:6

liv

Jon 12:14

**6** Judas e tibi tengis re fan sasngal, gii ka war aiya, le anwarow, i e ta kaltu na kinkinau. Ma ming i e efe lo tang na mani keri, ma e kinkinau ming tinglo bala.

**7** Wimi Yesus ka war singi, “On towfu e tiner a, e sam ta ilo fagati ini fefin gii eu efe lo sanda a, ku la muut lo biing riu of yau.

**8** Fan sasngal riu melmel bingne tura gam, sakle yau tibi melmel bingne tura gam.”

**9** Tongge fuunfuun tingna Juda ri ong ini Yesus una Betani. Ri ka la una la pari. Sakle ri tibi la una su la pari e Yesus tibom, e tam, ri parfat ini famu Yesus e sau famtet familia e Lasarus tinglo matmat, iya ri ka la una la pari ming e Lasarus.

**10** Aregii, fam pris lamlam ri ka fagati e sunwar una paketmeteni e Lasarus ming,

**11** anwarow fa fuunfuun lo re fan Juda ri sangfi e mok Yesus e gow lo Lasarus. Ri ka la kosing re fam pris ma ri ka titinge lo Yesus.

### *Jesus e kau una Jerusalem are king*

**12** Lo biing usi, tongge fuunfuun gii ri sa la wilo en a, ri ong ini e sau fatat ma Yesus ku la puek ina Jerusalem.

**13** Ri ka kepe fan aum baibai, ri ka la una la tongeni ma ri ka tautau lala,

“Akteni!

Deo e warfakausi e se e puek lo asow e Taufi!

Deo e warfakausi e King kere fan Israel!”

**14** Ma Yesus ka kepe e dongki fuu ma ka kiis ulo, aregii ri kabuk siitufu ilo buk ke Deo.

**15** “Gam na tongge tingna Saiyon\*, gam u tibi soke, par, king kemi gii ka puek, i e kiis ilo dongki fuu.”

**16** Famu fan disaipel kia ri tibi sangseni e bala e fan mok gii. Sakle wimi lo biing Deo e faswenu e Jesus, iya ri kau parfat a ini ri sam siitufu nafow, ma ming ri sam gow e fan mok gii lo Jesus.

**17** Tongge fuunfuun ri wa tura Jesus ri sau pari e mok Jesus e gow, i e tau ine Lasarus ma ka famtet familia tinglo matmat, iri mung gii ri ka sesuupuek ine fan mok Jesus e gow.

**18** Tongge fuunfuun ri ka ong lo ini Jesus e gow e mok na tibou fuut a, iya ri ka la tongtong ini.

**19** Lo biing a, fam Farasi ri ka pari ma ri ka fawar falifu iri tibom aregii, “Pari, mok le kiar ka bura ini kiar u gow, e am tibi fasi ini kiar u fawetu, anwarow tongge nano ri sam la nami.”

### *Jesus e warfot lo minet kia*

**20** Biing a ming, e mel e fa lo re fang Grik una balre tongge ri la fespuek una la nining lo Biing Bakir a.

**21** Fang Grik a ri ka la use Filip, i e ta kaltu tingna Betsaida ina Galili. Ri ka la gatmo aregii, “Kaltu bakir, kemeu bura ini kemem u pari e Jesus.”

**22** Filip ka la peteng tife Enru. Iya Enru ma Filip ru kam la peteng tife Jesus.

**23** Ma Jesus ka koso aregii, “Biing e sau puek una faswenu e Sikow e Kaltu.

---

\* **12:15 12:15** Saiyon, nenge asow ming e siti Jerusalem.

**24** Ya peteng tикин tif gam, le ti amfingwan wit ku tibi luut ilo nal ma ku tibi met, i tibom eu su ngosok aiya. Safle, le ku met, i eu fira fuunfuun.

**25** Le kaltu ka bura sak e ninliu kia i eu filawi. Sakle kaltu e ta mi usi e ninliu kia gii lo nal, i eu kepe ninliu bingne.

**26** Se a ka bura una gow e fam faim kiang, i e samusu mi nami yau, ma ilo male ya melmel ilo, kaltu na faim kiang ming eu la melmel tura yau ilo. Se a ka gow e fam faim kiang, Tabuung e mu resngeni.”

**27** Yesus e war ming aregii. “Gii balang e mafet sak. Ma areini gii ya ku war? Ya sang ini yau war aregii, ‘Tabuung, ong kepufu e biingsak gii ku fespuek talo yau?’ E tam. Yau tibi war aiya. Biing una kepe mafet e samusu tonge yau. I e anwarow mung gii ya ka sa la.

**28** Tabuung, faswenu e asam.”

Kala neng e angkiimkiim ka pu tinglo balambat ka war aregii, “Ya sau faswenu e asang ma ya mu faswenu ming.”

**29** Tongge ri titi fatat ri ongni e sunwar a ma ri ka war, ampararak e pow, ma fa ri ka peteng ini anggelo e gongon singi.

**30** Yesus e koso aregii, “Sunwar gii e ta una ules gam. E tibi ta ini una ules yau.

**31** Igii e biing una anganggon singre tongge tinglo nal. Ma gii eu tii ine efefe tinglo nal ku la.

**32** Sakle yau, lo biing riu sek kanek i yau tinglo nal, i e biing a, yau kep re tongge nano ri ku sa la usi yau.”

**33** Yesus e war aiya una fanangsi e sese matan minet, i eu met ini.

<sup>34</sup> Wimi tongge ri ka war singi, "Kemem sam ongni e sunwar aregii tinglofafanau ke Deo, ini Mesaiya eu melmel bingne, ma e tamu gii o ka peteng ini 'Sikow e Kaltu riu sek kanek ini'? Ma se gii Sikow e Kaltu?"

<sup>35</sup> Ma Yesus ka peteng tifri aregii, "Gam u melmel ilo anten lo borom pansumbiing. Ma gii, lo biing anten kemi e ta iwa tura gam, gam samusu fes ilo, are anor ka tafing gam. Kaltu e fes ilo anor, i e tibi parfat ini e lala wiya.

<sup>36</sup> Gii anten e melmel aiwa tura gam, gam samusu titinge lo, usi gam u puek ku ta fan siksikow e anten." Biing Yesus e sam gongon tikii singre tongge a, i e la kosing ri, ka la keskum iri.

### *Fan Juda ri tibi titinge*

<sup>37</sup> Ri sau pari e gow e fan mok na tibou fuut, sakle ri tibi titinge lo.

<sup>38</sup> Mok gii e ta una fawetu e warwar ke profet Aisaiya.

"Taufi, se e sam titinge lo sunwar kemem?

Ma Taufi e sau fanangsi e fan rawas na limow tife se?"

<sup>39</sup> Ri tibi fasi una titinge lo Yesus, anwarow, profet Aisaiya e war ming aregii,

<sup>40</sup> "Deo eu fakuta e matmat ri,

ma ku gow e sinsinangu ri ku kut,

usi matmat ri eu baf ma ri ku tibi par ti mok,

ma balbalri ku tibi parfat lo,

are ri ka iksi e balbalri

ma ri ka mil, ri ka sa liu mil."

**41** Aisaiya e peteng ine mok gii, le i e pari e finaswen ke Yesus, gii i ka warwar lo.

**42** E tикин e fuunfuun lo re tongge lamlam kere fan Juda ri titinge lo Yesus. Sakle ri soke re fam Farasi, gii ri ka tibi petpeteng ini na matfuun are ri ka kalafe ri tinglo felun nining keri.

**43** Ri buru sak ini tongge riu resngeni e asasri. Ri tibi buru ini Deo eu resnge ri.

**44** Wimi Yesus ka tau bakir, “Biing kaltu e titinge lo yau, i e tibi titinge lo yau tibom, safle i e titinge ming lo Tabuung se e tule yau.

**45** Biing i e par yau, i e pari ming e Tabuung, se e tule yau.

**46** Ya sam sa la gii lo nal are anten, usi ini tongge ri titinge lo yau, riu tibi melmel ilo anor.

**47** “Se a ka ongni e sunwar kiang ma le ka tibi usi, yau tibi anganggon singi. Ya tibi fespuek are kaltu na anganggon singre tongge tinglo nal, e tam. Ya puek una faliungeri.

**48** Sakle kaltu ka fin kosing yau, ma ka tibi ongne ma usi e fan warwar kiang, eu mel e anganggon una ikseki. Sunwar ya fabeku i e mu ta anganggon ke kaltu a, lo biing muut.

**49** Ya tibi war ine fan warwar gii ususi sinangung tibom. E tam, Tabuung se e tule yau, i tibom e peteng tif yau ine fan mara warwar ya samusu war ini ma are ya samusu war ini.

**50** Ya parfat ini sunwar ke Tabuung i e tow e ninliu bingne. Sese sunwar ya peteng ini, e su ta sunwar Tabuung e peteng tif yau ini yau war ini.”

# 13

## *Yesus e gua e kekekre fan disaipel kia*

<sup>1</sup> Famu ine Biing Bakir na Kepsiliwi Yesus e sau parfat ini biing kia e sau fespuek ma ku la tinglonal ma ku la mil use Tamow. E buri tикин e tongge kia gii ri ka melmel gii lo nal, ma e bur ri tикин ka la muut lo rorop.

<sup>2</sup> Lo efef ri niil na en, Satan e sau fafonsi e bala e Judas Iskariot sikow e Saimon, usi eu solamufu e Yesus.

<sup>3</sup> Yesus e sau parfat ini Tamow e sam tow e mara mok nano ilo limow, ma e parfat ming ini Deo e tuleni ma eu la mil use Deo.

<sup>4</sup> Yesus e matet kosnge fan tuan ka kepufu e kolos tapak kia, ma ka diidiit ine taol.

<sup>5</sup> Wimi ka tipeni e dan talo bala dis, ma kam tofnge una gua e kekekre fan disaipel, ma kam denge lala ine taol e diidiit ini.

<sup>6</sup> Ka la use Saimon Pita, ma Pita ka gatmo, "Taufi, o bala gua ekekeng?"

<sup>7</sup> Ma Yesus ka koso aregii, "Mok ya bala gow ou tibi ten usi gii, sakle wimi o mu ten lo."

<sup>8</sup> Ma Pita ka peteng tifi aregii, "Ou tibi gua ekekeng, e tam sekit."

Wimi Yesus ka koso e ke sunwar aregii, "Le ya ku tibi gu o, e tibi fasi ini ou melmel tura yau."

<sup>9</sup> Ma Saimon Pita ka peteng tifi, "Taufi, le ku ta aiya ou tibi gua e safle kekeng. O samusu gua e limang tiim tura paklung."

<sup>10</sup> Ma Yesus ka peteng tifi, "Kaltu e sau fagu, eu tibi fagu ming. I eu su gua e safle kekow

ma kabung kalkaliis sekit, ma gam sam kalkaliis, sakle ya tibi peteng ini gam nano.”

<sup>11</sup> Yesus e sau parfat lo kaltu eu solamufu, iya kau peteng tifri ini, “E tibi ta gam nano gam kalkaliis.”

<sup>12</sup> Yesus e sam gu tekeni e kekekri ma ka los mil lo kolos kia, ma ka kiis ma ka gatom ri aregii, “Gau parfat ming lo anwarow e mok gii ya ka gow lo gam?

<sup>13</sup> Bingne gau foteng yau ini titsa ma Taufi, ma e kausi gam ka war aiya. Ya na titsa ma ya na Taufi kemi.

<sup>14</sup> Ya na Taufi ma ya na titsa ya gua e kekekmi, usi gau ming gam u gua e kekekmi falifu lo gam.

<sup>15</sup> Ya fanangsi gam ine sinang gii, usi gau ming gam u gow aregii ya ka gow lo gam.

<sup>16</sup> Ya peteng tикин tif gam, kaltu na faim e tibi kulfi e kaltu bakir kia, tam kaltu gii neng ka tuleni una gow e faim, e tibi kulfi e kaltu a ka tuleni.

<sup>17</sup> Gii gam sau parfat lo anwarow e sangsang lo mok gii ya ka gow, ma le gam ku usi, Deo eu warfakausi gam.

### *Yesus e warfot lo ini riu solamufu*

<sup>18</sup> “Ya tibi peteng ini gam nano. Ya parfat lo re tongge ya sam wel ri kiang, ma ya parfat ming ini sunwar e sam ta ilo buk ke Deo eu fespuek tикин. Sunwar igii, ‘Kaltu e eni e beret tura yau, i eu elkek ine kekow una pii famti yau.’

<sup>19</sup> “Mok gii e tiflik fespuek ma gii ya ka peteng tif gam ini, usi lo biing eu fespuek, gam u titinge ini ya ta yau, se gii ka ta yau.

<sup>20</sup> Ya peteng tикин тif gam, kaltu e a-uu lo kaltu na faim ya tuleni, ma ka efe kausi lo, kaltu a e a-uu lo yau ma ka efe kausi lo yau. Ma kaltu e a-uu lo yau, i e a-uu lo Deo se e tule yau.”

<sup>21</sup> Yesus e gon tikii ine fan mok gii, ma ulo bala e kuuluung sak, ma ka war aregii, “Ya peteng tикин тif gam, tikii neng lo gam eu solamuf yau.”

<sup>22</sup> Ri fa-alalnge iri tibom le ri tibi parfat ini Yesus e warwar lo se.

<sup>23</sup> Neng lo re fan disaipel Yesus e bura tикин, e kiis fatatu e Yesus.

<sup>24</sup> Saimon Pita e ares mata tife disaipel a ma ka war, “Ong gatmo ini e warwar lo se.”

<sup>25</sup> Wimi disaipel a ka por sekit use Yesus ma ka gatmo aregii, “Taufi, o warwar lo se?”

<sup>26</sup> Ma Yesus ka koso aregii, “Kaltu gii ya ku toko e sum beret ilo bala dis ma ya ku feni ini, i e sam ta i la e kaltu ya warwar lo.” Wimi kam toko e sum beret ma ka tow tife Judas Iskariot sikow e Saimon.

<sup>27</sup> Judas ka kepe e sum beret a, ma Satan kabuk sispi e bala.

Ma Yesus kam war singi, “Sese mok o bala gow, ong gow saupe.”

<sup>28</sup> Sakle tongge rifafakiisnge ulo ngiin, ri tibi sangfailmi ini, anwarow lo sa gii Yesus ka war aiya singi.

<sup>29</sup> Fan taltalu ri sangfi ini Yesus e peteng tifi ini eu la fil ti mok e bura wilo en, tam aiya eu la tow e ti mok tifre fan sasngal, anwarow Judas e efe lo tang na mani.

<sup>30</sup> Wimi ini e sam kepe e sum beret a, e saupesak ka suu una male. Ma e sau panambiing.

*Yesus e tow e fafanau fuu*

<sup>31</sup> Biing Judas e sam suu ka la, Yesus ka war, "Geinggii Sikow e Kaltu e sam kepe finaswen, ma Deo e sam kepe finaswen singe Sikow e Kaltu.

<sup>32</sup> Le Deo ku kepe finaswen singi, Deo tibom e mu faswenu e Sikow, ma geinggii sekit i eu fasuenu.

<sup>33</sup> "Fan siksikuang, yau melmel tura gam lo borom pansumbiing. Ma gam u sik i yau, e buk su ngo aregii ya ka peteng tifre fan Juda, ma ya ka peteng tif gam gii. Sese male yau la wilo, gam u tibi fasi una la ilo.

<sup>34</sup> "Gii ya tow e fafanau fuu tif gam aregii: Gam samusu bura e neng ma neng. Gam samusu bura e neng ma neng, aregii ya kabuk bur gam tикин.

<sup>35</sup> Le gam ku bura e neng ma neng, sinang gii eu fanangsi re tongge nano ini gam ta fan disaipel kiang."

<sup>36</sup> Wimi Saimon Pita ka war singi aregii, "Taufi, o bala la iya?"

Ma Yesus ka koso singi, "Male gii ya ku la ilo, o tibi fasi una la ilo nami yau gii, sakle wimi o mu mi nami yau."

<sup>37</sup> Ma Pita ka gatmo ming, "Taufi, areini gii ya ku tibi la nami o? Ya fasi una tow e ninliu kiang una ules o."

<sup>38</sup> Ma Yesus ka koso singi aregii, "O sang ini o fasi una tow e ninliu kiam una ules yau? Ya peteng tikin tifo, porot eu tiflik teng, ma o ku fatuul peteng ini o tibi parfat lo yau."

## 14

*Yesus e ta Sal kere Tongge una la use Tamow*

<sup>1</sup> Yesus e peteng ming aregii, “Gam u tibi soke ma sangfuunfuun, gam titinge lo Deo, gam samusu titinge lo yau ming.

<sup>2</sup> Ilo fel ke Tabuung, fan rum ilo e fuun ma yau la tererngeni e tafumi. Le ku tibi ta aiya, ya tibi fasi una gow e sunwar gii tif gam.

<sup>3</sup> Ma le ya ku la teregeni e male kemi, yau mil ya ku sa un gam, usi gam u la melmel tura yau, ilo male yau melmel ilo.

<sup>4</sup> Ma gam sau parfat lo sal una la ilo male gii, ya ka bala la wilo.”

<sup>5</sup> Tomas e war singi, “Taufi, kemem tibi parfat ini o bala la iya, ma areini gii kemem ku parfat lo sal?”

<sup>6</sup> Ma Yesus ka koso singi aregii, “Yau tibom ya na sal, ma ya na anwarow e sunwar e tикин, ma ya na ninliu, e tek tikas eu puek talo Tabuung lo neng e sal, e tam. Safle lo yau tibom.

<sup>7</sup> Le gam gi sau parfat lo yau, gam gi fasi una parfat ming lo Tabuung. Gii, gam sam tofnge una parfat lo, ma gam sau pari.”

<sup>8</sup> Filip e peteng tife Yesus aregii, “Taufi, fanangsi kemem ine Tamam, usi eu fawetu e fam fabur kemem ma sinsinangumem.”

<sup>9</sup> Ma Yesus ka peteng tife Filip, “Mara biing fuunfuun tикин ya melmel tura gam ma o tiflik parfat lo yau, be? Se a kabuk par yau, i e sau pari e Tabuung. Usi e tamu o ka peteng ini, ‘Fanangsi kemem ine Tamam’?

<sup>10</sup> O tibi titinge lo ini, ya mel ilo Tabuung ma Tabuung e mel ilo yau? Sunwar ya tow tif gam, ya tibi tow ususi e sangsang kiang tibom, e tam. Tabuung e mel gii lo yau e pauti e faim kia.

<sup>11</sup> Gam samusu titinge lo sunwar gii, 'Ya mel ilo Tabuung, ma Tabuung e melmel ilo yau'. Ma le ku tam, gam samusu sangfi e fan mara famim ya gow, ma i mung gii ku famtete e titinge kemi.

<sup>12</sup> Ya peteng tикин tif gam, kaltu e titinge lo yau, i eu gow e fam famim are ya sam gow. Ma eu kulfi e fam famim ya gow, anwarow yau la usi e Tabuung.

<sup>13</sup> Ma sese mok gam gatom usi lo asang, yau gow usi Tabuung eu kepe finaswen singe Sikow.

<sup>14</sup> Gau fasi una gatom yau use sese ti mok lo asang, ma ya ku fawetu."

### *Yesus e Peteng ini eu Tuleni e Tangwa Riis*

<sup>15</sup> Yesus e war ming aregii, "Le gam ka bur yau tикин, gam u usi fakausi e fan warwar kiang.

<sup>16</sup> Ma ya mu gatmo e Tabuung, usi eu tow e neng e Faules una faraunge gam, usi eu melmel tiim tura gau bingne.

<sup>17</sup> Faules gii e ta Tangwa una peteng tикин ine fan mok. Tongge tinglo nal ri tibi fasi una kepe, anwarow ri tibi pari, ma ri tibi parfat lo. Sakle gau parfat lo, anwarow i e melmel tura gam, ma i e ta ilo balbalmi.

<sup>18</sup> Ya tibi fasi una la kosing gam, ma ya ku tauf gam are fum finang, e tam. Yau mil usi gam.

<sup>19</sup> Eu tibi baf, ma tongge gii lo nal ri ku tibi par yau. Safle gam u par yau mil. Anwarow ya liu, gam ming gam u liu.

<sup>20</sup> Lo biing a, gam amu parfat ini ya melmel ilo Tabuung, ma gam ku melmel ilo yau, ma ya ku melmel ilo gam.

<sup>21</sup> Kaltu e ongni efafanau kiang ma ku usi fakausi, i e kaltu e bur yau tикин. Ma kaltu e bur

yau tикин, Tabuung eu bura sak, ma yau ming yau bura, ma ya ku fafanas i yau tibom tifi."

<sup>22</sup> Judas, (e tibi ta ini Judas Iskariot) i e gatmo e Yesus aregii, "Taufi, areini gii o ku fafanas i o tibom tif kemem ma tongge tinglo nal ku tam?"

<sup>23</sup> Ma Yesus ka koso e sunwar kia aregii, "Le kaltu ku bur yau tикин, i eu usi fakausi e sunwar kiang. Ma Tabuung ku bura e kaltu a, ma kama ku puek usi, kama ku melmel tiim tura bingne.

<sup>24</sup> Kaltu e tibi bur yau, eu tibi fasi una usi fakausi e sunwar kiang. Sunwar gii, gam ka ongni e tibi ta ini sunwar kiang tibom, e tam. E ta sunwar ke Tabuung, se e tule yau.

<sup>25</sup> "Ya peteng famu ine mara mok gii tif gam, lo biing ya melmel gii wa tura gam.

<sup>26</sup> Sakle Faules tикин una farawnge gam gii, Tangwa Riis. Ma lo asang, Tabuung e mu tuleni ma i e mu fabenge sing gam lo mara mok nano. Ma i e mu famtete mil e sinsinangumi, usi gam u sagif familia e mara mok ya peteng ini tif gam.

<sup>27</sup> Balamaris gii yau towfu tif gam, e ta balamaris kiang ya tow. Balamaris gii e tibi ngo aregii tongge gii lo nal ri towtow. Ma gam u tibi soke, ma sangfuunfun.

<sup>28</sup> "Gam sam ongni e sunwar, ya peteng tif gam ini, 'Yau la kosing gam, ma wimi yau mil usi gam.' Le gam ang gi bur yau tикин, gam ang gi fefeal ini ya la mil use Tabuung, anwarow Tabuung i iyat i yau, ma e kulef yau.

<sup>29</sup> Mok gii e tiflik fespuek, ma ya ka peteng tif gam ini, usi eu fespuek, ma gam u titinge.

**30** Yau tibi war fuunfuun sing gam, anwarow efefe lo nal gii, e sau bala puek. I e tek ti rawas kia una gow e ti mok lo yau.

**31** Sakle ya bura ini tongge gii lo nal, riu parfat ini ya bura tикин e Tabuung. Ma ya gow e mara mok, Tabuung e peteng ini yau gow.

“Kemin matet, ma kiar ku la ting wagii.”

## 15

### *Yesus e ta Au Waen*

**1** “Ya na au waen tикин. Ma Tabuung e ta tamow e palang na waen.

**2** Eu pokufu e fang katkatow a, ka tibi firfira ine tiam firow, safle katkata a ka firfira, eu terterngeni usi eu fira fuunfuun. **3** Gam sam kalkaliis, anwarow lo sunwar ya sau peteng ini tif gam.

**4** Gam samusu sok ilo yau, ma ya ku sok ilo gam, le antelen waen ku tibi sok ilo au waen, eu tibi fasi una fira, aregii, le gam ku tibi sok ilo yau, gam tibi fasi una fira.

**5** “Yau tibom ya na au waen, ma gam na katkatow e au waen, kaltu eu sok ilo yau ma ya ka sok ilo, i eu fira fuunfuun, ma le gam ku la kosing yau, gam tibi fasi una bom gow e timok.

**6** Le kaltu ka tibi tiim tura yau, riu tii ini are anteleng kalut, ku mang, ma ri ku bastiim ini una taiif.

**7** Le gam ku sok lo yau, ma sunwar kiang ku mel ailo gam, gam u fasi una gatom lo fabur ma fan mok ku fespuek aregii, gam ka bura.

**8** Tabuung eu kepe e finaswen, le gam ku fira fuunfuun, ma eu fanangsi ini gam na fan disaipel kiang.

**9** “Tabuung e burbur yau tикин, ma lo sinang a, ya ka bur gau ming. Gam samusu melmel ilo sinang na fabur kiang.

**10** Le gam ku usi fakausi e fan warwar kiang, gam u melmel ilo fabur kiang, are yau ya usi fakausi e fan warwar ke Tabuung, gii ya ka melmel ilo fabur kia.

**11** Fan mok gii ya sam sesngeni tif gam, ini fefeal kiang ku mel ilo balbalmi ma ini fefeal kemi eu afit gam kiruur.

**12** Fafanau kiang e ngo aregii, gam samusu bura e neng ma neng, aregii ya ka bur gam.

**13** E tek ti fabur ek bakir ine neng gii, le kaltu eu fafen ine ninliu kia tикин, usi re fam fenfenngow.

**14** Gam na tanga fenfenngong, le gam ku usi e sa ya tungen gam ini.

**15** Gii ya mu tibi foteng gam ini tongge na mus, e tam, anwarow kaltu na mus e tibi parfat lo fan mok kaltu bakir kia e gowgow. Gii yau foteng gam ini tanga fenfenngong, le fan mara warwar ya sam ongni singe Tabuung, iya, ya ka peteng ini tif gam.

**16** Gam tibi wel yau, sakle ya wel gam, ma ya uun gam una la fira fuunfuun ine konona amfingwan au eu ngongo bingne, usi Tabuung eu tow e sa a, gam ku gatom usi lo asang.

**17** Ya tow e fafanau gii tif gam, gam samusu bura e neng ma neng.”

*Tongge tinglo Nal riu sak lo re fan Disaipel*

**18** Yesus e war ming aregii, “Le tongge tinglo nal ri ku is gam, gam u sangfi ini famu ri is yau ming.

**19** Le enggi ta gam tinglo nal, nal enggi bur gam, le gam ta fa lo ri. Safle ya sam wel gam tinglo nal ma gam tibi ta tinglo nal, iya nal ku is gam.

**20** Gam samusu sagif famti e sunwar ya tow tif gam: ‘Kaltu na faules e tibi bakir iyat ine kaltu bakir kia.’ Le ri ka bur is yau, riu is gau ming. Ma le ri kabuk bingfamti e fam fabenge kiang, riu bingfamti ming e fam fabenge kemi.

**21** Sakle riu gow e mara sinang saksak lo gam, le gam ta tongge kiang, anwarow ri tibi parfat lo Tabuung, se e tule yau

**22** Le yang gi tibi fespuek una sa tow e sunwar tifri, gii, enggi am tek ti anwarow e fan tubiil keri. Safle gii e am tek ti sal una finufu e fan tubiil keri.

**23** Kaltu e is yau, i e isa e Tabuung ming.

**24** Gii le yang gi tibi melmel falifu lo ri, ma yak tibi gow e fam fam gii ka tek ti kaltu e sam gow nangen, enggi tek ti anwarow e fan tubiil keri. Safle gii ri sau pari e fam fam kiang, gii ri ka is yau tiim tura Tabuung.

**25** Sinang a ri ka gow e fespuek una fawetu e sunwar ilofafanau keri. Sunwar ri gow e ngo aregii, ‘Tongge ri is yau fofoes.’

**26** “Ya mu tuleni e Faules una faraunge gam, i eu la singe Tabuung ma e mu puek usi gam. Tangwa una peteng tikan ine fan mok e mu puek tinglo Tabuung. E mu sesuupuek i yau.

**27** Safle kemi ming, kemi samusu peteng ten i yau, anwarow kemi melmel tura yau, tinglo tofnge.

## 16

<sup>1</sup> “Fan mok gii ya sau peteng ini tif gam, usi gam u tibi luut kosngi e titinge.

<sup>2</sup> Tongge riu tibi a-uu lo gam una kaulek ilo bala fam felun ning, anwarow e mel e biing e mu puek, ma tomfa riu paketmete gam. Ri kele ini ri sam gow e konona fam faim tife Deo.

<sup>3</sup> Riu gow e fan sinang gii, anwarow ri tibi parfat lo Tabuung, ma ri tibi parfat lo yau.

<sup>4</sup> Ya sau peteng tif gam gii, usi lo biing eu puek gam amu sagif familia, ini ya sau peteng fate gam. Ya tibi peteng famu tif gam ine fan mok gii, anwarow ya melmel gii wa tura gam.

### *Yesus e peteng ine Faim ke Tangwa Riis*

<sup>5</sup> “Gii ya la mil usi e neng gii ka tule yau. Sakle e tek tikas lo gam ek gatom yau, ini, ‘O la iya?’

<sup>6</sup> Anwarow lo fan mok gii ya ka sesngeni, iya balbalmi ka fuunuf ine sangkuuluung.

<sup>7</sup> Sakle ya peteng tикин tif gam, kausi lo gam gii ini ya samusu la, usi eu mel e Faules usi gam. Ma le ya ku tibi la, i eu tibi fespuek usi gam, ma le ya ku la, yau tuleni usi gam.

<sup>8</sup> Biing i eu fespuek eu fanangsi re tongge tinglo nal, usi riu parfailmi e anwarow e tubiil ma sinang e riis ma anganggon ke Deo.

<sup>9</sup> Anwarow e tubiil igii, tongge ri tibi titinge lo yau.

<sup>10</sup> Anwarow e sinang riis aregii, yau la mil use Tabuung ma gam amu tibi par yau mil.

<sup>11</sup> Ma anwarow e anganggon ke Deo gii, efefe tinglo nal, Deo e sam anganggon singi.

**12** “E mel e fan warwar ming ya mel lo una peteng tif gam, safle gam tibi fasi una kepe gii.

**13** Sakle biing Tangwa una peteng tикин ine fan mok eu puek, eu fabekу e marа mok e tикин. Ma i eu tibi gongon lo sinangu tibom, i eu gongon ine fan mok e ongni ma e mu peteng tif gam ine fan mok eu puek.

**14** Ma i e mu faswen yau, anwarow, i eu kepe fan warwar kiang, ku fabekу tif gam.

**15** Fan marа mok ke Tabuung, e ta kiang. Iya, ya ka peteng ini, i eu kepe fan warwar kiang ku fabekу tif gam.

**16** “Eu tibi baf ma gam ku tibi par yau, sakle lo borom pansumbiing wimi, gam amu par yau mil”.

### *Fefeal eu Keptafu e Sangkuuluung*

**17** Fa lo re fan disaipel kia ri fawar falifu iri aregii, “Sese pimpiku e sunwar gii ka war ini? ‘Eu tibi baf ma gam ku tibi par yau, ma borom pansumbiing wimi, gam u par yau mil’, ma e war ming aregii, ‘Anwarow yau la use Tabuung’?”

**18** Ri ka fagatomnge falifu iri, “E ta sese pimpiku e sunwar gii, ‘Lo borom pansumbiing?’ Kiar tibi ten lo sa e peteng ini.”

**19** Yesus e parfat ini ri bur gatmo use fan mok e peteng ini, iya, ka war singri, “Areini gam ka fagatomnge i gam usi e pimpik lo sunwar gii, ‘eu tibi baf ma gam ku tibi par yau, ma lo borom pansumbiing wimi gam amu par yau mil’?

**20** Ya peteng tикин tif gam, gam u teng ma sangkuuluung, sakle tongge gii lo nal riu fefeal.

Gam u sangkuuluung, sakle sangkuuluung kemi eu ikis ku ta fefeal.

<sup>21</sup> Fefin e bala fasus ine boroner, eu bi ongker, anwarow biing kia e sau puek. Sakle lo biing boroner kia kabuk fuut, fefin a e sangintafngi e ongker ma ku fefeal lo boroner e sau fuut gii lo nal.

<sup>22</sup> E buk su ngo are gam, gii e ta biing kemi una sangkuuluung. Sakle ya mu par famil gam ma gam ku fefeal, ma eu tek tikas eu tii ine fefeal kemi kosing gam.

<sup>23</sup> Ma lo biing a gam u tibi gatom yau usi e ti mok. Ya peteng tикиn tif gam, Tabuung e mu fen gam ine sese mok gam u gatom usi lo asang.

<sup>24</sup> Ting famu ka muut gii, gam tiflik gatom use ti mok lo asang. Gam samusu gatom, usi gam u kepe. Ma fefeal kemi ku fasef sekit."

<sup>25</sup> Yesus e war ming aregii, "Ya sam gongon sing gam lo warwar toftof, sakle wimi ya mu tibi gongon lo warwar toftof. Yau peteng ten tif gam ine Tabuung.

<sup>26</sup> Lo biing a gam u gatom lo asang, sakle ya tibi peteng tif gam ini yau nining singe Tabuung una ules gam.

<sup>27</sup> E tam. Tabuung tibom e bur gam, anwarow gam sau bur yau ma gam sam titinge lo yau ini, ya puek singe Deo.

<sup>28</sup> Famu ya la ting naisa e Tabuung, ya ka sa la ulo nal, ma gii, yau la kosnge nal, ya ku la mil usi e Tabuung."

<sup>29</sup> Wimi fan disaipel kia ri ka war, "Yow, o kau peteng ten a, o am tibi war lo warwar toftof.

**30** Gii kemem kau parfat a ini o parfat tикин lo mara mok, o tibi nene ini tikas eu gatom o, use ti mok. Fan mok gii e gau kemem, kemem ka titinge ini Deo e tule o.”

**31** Yesus e koso singri aregii, “Gam kam titinge legii?

**32** Sakle biing e sau bala puek ma e sau puek. Biing a, riu fesel falek i gam nano una la mil ilo fan male kemi. Ma gam ku la kosing yau, ku la ta yau tibom, sakle eu tibi ta yau tibom, anwarow Tabuung e melmel tura yau.

**33** “Ya sau peteng tif gam ine fan mok gii, usi lo yau, gam u balamas. Gam u tongeni e fan mafet wagii lo nal, sakle gam u ti raw! Le ya sam kulfī e rawas tinglo nal.”

## 17

### *Yesus e nining usi i tibom*

**1** Yesus e war tikii aregii, ma kau par ulo balambat ma ka war, “Tabuung, biing e sau puek una faswenu e Sikuam, ma Sikuam eu faswen o.

**2** Anwarow o sam tow e rawas tifi usi eu ta paklure tongge nano ma e mu tow e ninliu bingne tifre tongge o sam tow ri tifi.

**3** I gii e ninliu bingne: use tongge ri samusu parfat lo o, ini e su tikiin o na Deo tикин, ma lo Yesus Kristus se o sam tuleni.

**4** Ya sam sa faswen o wagii lo nal, ma ya sau fawetu e faim o sam tow tif yau una gow.

**5** Tabuung, faswen yau tiim tura o tibom ine finaswen lewa ya ka mel lo tiim tura o, famu ine nal.

*Nining ke Yesus use re fan disaipel*

**6** “Ya sau fanangsi o tifre tongge o ta ri tif yau ting wagii lo nal. Iri kiam, ma o ka ta ri tif yau, ma ri sam usi fakausi e kem sunwar.

**7** Ma gii ri sau parfat ini fan mara mok o sam tow tif yau ini ri fespuek sing o.

**8** Fan warwar o tow tif yau, ya sam tow tifri, ma ri sam kepe ma ri sau parfat tikan ini ya puek tinglo o. Ma ri titinge ini o tule yau.

**9** Ya nining usi ri. Ya tibi nining use re tongge nano tinglo nal. Sakle ya nining use re tongge o sau fite ri kiang usi e ta iri kiam.

**10** Fan mara mok ya mel lo e ta kiam, ma fan mara mok o mel lo e ta kiang, ma ya mu kepe singmat na faswen lo ri.

**11** Gii yau sa la usi o. Ya mu tibi melmel ilo nal, sakle ri, riu melmel wagii lo nal. Tabuung, o tarawen, on efe kausi lo ri ine rawas tinglo asam. I mung e as gii o ka tow tif yau ini, usi eu su tikii lo ri are kara e su tikii lo kara.

**12** Biing ya melmel tura ri, ya efe kausi lo ri ine rawas tinglo asam. I e as mung gii o ka tow ilo yau. Ya efe kausi lo ri ma e tek tikas en tam ini singe sak, sakle kaltu una tam ini i tibom eu tam ini usi sunwar pepe eu fasef.

**13** “Gii ya fespuek talo o, sakle ya peteng ine fan mok gii biing ya melmel gii wa ilo nal, usi fefeal kiang e mu fakausi e balbalri.

**14** Ya sam tow e kem sunwar tifri, sakle nal e is ri anwarow ri tibi ta tinglo nal, are yau ming ya tibi ta tinglo nal.

**15** Ya tibi nining sing o ini o ku tii iri tinglo nal, sakle ou kale ri kosnge tangwaner saksak.

**16** E tibi ta ini iri tinglo nal are yau ming ya tibi ta tinglo nal.

**17** O fatarawennge ri ine sunwar e tикин, anwarow kem sunwar e tикин.

**18** O sam tule yau wagii lo nal, are yau ming, ya sam tule ri una fes fawet ilo mara male gii lo nal.

**19** Ya fatarawennge yau usi ini iri ming riu tarawen ilo bala sunwar tикин.

### *Yesus e nining use re tongge na titinge*

**20** “Ya tibi nining una ules ri tibom, e tam. Ya nining usi ri ming gii, ri ku titinge lo yau lo biing ri ongni e sunwar singri,

**21** usi re tongge gii eu tikii balri, are o Tabuung o melmel ilo yau, ma ya melmel ilo o. Ma ri ming riu mel ilo kara usi re tongge tinglo nal riu parfat ini o tule yau.

**22** Tabuung, finaswen o tow tif yau, ya sam tow tifri usi eu su tikii lo ri, are e su tikii lo kara.

**23** Ya melmel ilo ri ma o melmel gii lo yau, ma lo sangsang gii ya bura ini riu tiim tикин lo ri, usi ini tongge nano tinglo nal ri samusu parfat ini o sam tule yau ma o buri tикин, aregii o bur yau tикин.

**24** “Tabuung, ya bura ini tongge nano gii o kabuk tow tif yau, riu melmel tura yau ilo male gii ya ku la melmel ilo, usi ri mu pari e finaswen kiang o sam tow tif yau, anwarow o sau bur yau famu ine nal e taflik puek.

**25** “Tabuung, o riis fasef, tongge tinglo nal ri tibi parfat lo o. Sakle ya parfat lo o, ma tongge kiang ri parfat ini o tule yau.

**26** Ya sam sesuupuek ine asam tifri, ma yau tibi manau una sesngeni e asam, usi riu kepe e sinang

una bura e neng e re fa, aregii o ka bur yau, ma yau melmel ilo ri.”

## 18

### *Ri bingfamteni e Yesus*

<sup>1</sup> Yesus e ropo e ning kia ma ka matet tura fan disaipel kia ri ka kau pakti e anlau Kidron\*. Ulo galu e mel e palang, i tura fan disaipel kia ri ka kau ulo bala.

<sup>2</sup> Judas, kaltu gii kamu solamufu e Yesus, e parfat ming lo male a, anwarow Yesus tiim tura fan disaipel kia ri sagisu tiimtiim ulo male a.

<sup>3</sup> Iya Judas ka famu puek ire fan soldia tura fang kaltu bakir kere fam pris lamlam ma fam Farasi ulo bala palang a. Ri kepe fam pelong ma fan lam ma fan mok nafafapaket.

<sup>4</sup> Yesus e sau parfat lo sa eu fuut lo. I ka fes sekit usi ri ka la gatom ri, “Gam sik ine se?”

<sup>5</sup> Ri ka koso, “Yesus tingna Nasaret.”

Yesus ka war, “Yau gii.” Ma Judas kaltu una solamufu e sam titi fatat tura ri.

<sup>6</sup> Biing Yesus e peteng ini, “Yau gii,” ri suaumil, ri ka la faluutnge ulo nal.

<sup>7</sup> Yesus ka gatou mil, “Gam sik ine se?”

Ma ri ka peteng, “Yesus tingna Nasaret.”

<sup>8</sup> Yesus ka koso, “Ya sau peteng tif gam ini yau gii. Le gam ku siksik i yau, arik, gam tauf re tongge gii ri ku la.”

\* **18:1 18:1** Anlau Kidron e mel e dan ilo. Biing bat eu luut, ku fuun ma ku filau a ma le ku pisii, ku mas a.

**9** Mok gii e fuut aiya una fasefu e sunwar e sau peteng ini, “Ya tibi tafu e tikas lo re fa o tow tif yau ri ku tam ini.”

**10** Kala Saimon Pita i e mel e ke ringgot ka efsuu ini ka sapingu fu e ambalbalu miil e kaltu na mus ke Paklure fam pris. Kaltu a, asow gii Malkus.

**11** Yesus ka porow e Pita, “Towfu e ringgot kiam walei! E tamu, yau tibi inmi e dan Tabuung e sam tow tif yau?”

### *Ri onu e Yesus use Anas*

**12** Ma fan soldia tiim tura kaltu bakir keri, tura fang kaltu bakir kere fan Juda ri ka bingfamti e Yesus ma ri ka kawi.

**13** Ri ka la tow famu tife Anas gii ka ta yanow e Kaiyafas Paklure fam pris lo matamfaim a.

**14** Kaiyafas i gii ka fatenu tifre tongge ini e kausi ini eu su tikii kaltu eu met somu e re tongge nano.

### *Pita e gurum baba tikii*

**15** Saimon Pita ma neng e disaipel ru minami e Yesus. Neng lo ru e la nami e Yesus ulo ampalkanmale ke Paklure fam pris, anwarow Paklure fam pris e parfat lo disaipel gii.

**16** Sakle Pita e nene una male lo matangkon. Nenge disaipel a, Paklure fam pris ka parfat lo, ka la mil ka la peteng tife fefin e efefe lo matangkon ine eu uun kau ine Pita.

**17** Fefin a ka gatmo e Pita, “O ta neng lo re fan disaipel ke kaltu gii?”

Pita ka koso, “E tam.”

**18** E mair tикин e male, ma tongge na fam fofoes, ma fang kaltu bakir a ri ka fatie liflifti e bungen

a ri gow una mengii sing ri. Pita i ming tura ri, e titi ka mengmengii.

### *Paklure fam pris e gatmo e Yesus*

<sup>19</sup> Sumbiing a Paklure fam pris e gatmo e Yesus usi e fan disaipel kia ma fam fabenge kia.

<sup>20</sup> Ma Yesus ka koso singri aregii, "Ya fabenge singre tongge nano na anmangmangel. Ya sagisufafabenge ilo fam felun ningin ma ilo Felun Nining Bakir gii fan mara Juda ri ka tiimtiim ilo. Ya tibi fabenge borong ine ti mok.

<sup>21</sup> O gatom yau una tamu? Gatom re tongge fa ri ongen yau, ma ri parfat lo fan mok ya sesengeni."

<sup>22</sup> Biing Yesus e war aregii, neng lo re fan soldia e titi u fatat ka posa ma ka war aregii, "E tamu o ka fasange aiya singe Paklure fam pris?"

<sup>23</sup> Yesus ka koso singi aregii, "Le ya ka war ine ti mok e tubiil, peteng ten ini tifre tongge gii. Sakle le ya ka peteng ine mok e tikin, use tamu gii o ka pose yau?"

<sup>24</sup> Kala, Anas ka tuleni e Yesus tife Kaiyafas, i e ta Paklure fam pris, ma ri tibi pikii e amfinau ri kawi e un limow ini.

### *Fapin baba e u ma baba e tuul ke Pita*

<sup>25</sup> Pita e titi uwa ka mengmengi ulo fow e iif, ma ri ka gatmo ming, "E sam ta o na neng e lo fan disaipel ke kaltu gii?"

Ma ka fapin lo, ka peteng, "E tam. E tibi ta ya na disaipel kia."

<sup>26</sup> E mel e neng lo fan tongge na mus ke Paklure fam pris e ta kaltu lo kaltu gii Pita ka teseufu e ambalbalu, ka peteng tife Pita aregii, "E ngo areini ya par o ming tura ulo bala palang waleii be?"

**27** Pita ka fapin lo mil, “E tam.” Wimi ini, porot ka tofnge una teng.

### *Pailat e anganggon singe Yesus*

**28** Biingbiing e mok sak fan Juda ri ka onu e Yesus tinglo fel ke Kaiyafas ri ka la tura ulo fel ke Kaltu Bakir lo gapman tingna Rom. Ma fan Juda ri tibi bur kau, le ri soke are ri ka lektekentau ma ri ka tanlam anwarow ri bur kalkaliis usi riu en lo Biing Bakir na Kepsiliwi.

**29** Ri ka su melmel una male ini Pailat ku suu usi ri, ku sa gatom ri, “Sa gam towfu e kaltu gii ilo anganggon tura?”

**30** Ri ka peteng tifi, “Le enggi tibi ta kaltu na tumtubiil, kemeng gi tibi sa tow tifo.”

**31** Pailat ka peteng tifri aregii, “Gam onu gam ku la anganggon singi ususi e fafanau kemi.”

Ri ka koso aregii, “Sakle kemem tibi fasi una paketmet ine tikas, ususi e fafanau kere fan Rom.”

**32** E fuut aregii, una fasefu e sunwar ke Yesus e sau peteng ini usi e sese matan minet eu met lo.

**33** Pailat ka kau mil ulo bala fel bakir a, ma ka tau kau ine Yesus ka la gatmo, “O na king kere fan Juda, be?”

**34** Yesus ka gatmo, “Sunwar a e ta kiam tibom? Tam eu ta tongge ri seseng tifo, i yau?”

**35** Pailat ka war, “O sangfi ini ya na Juda? Ma le tongge lo o ma fam pris lamlam kiam ri gii ri ka touf o tif yau, sa o gow?”

**36** Yesus ka peteng tife Pailat aregii, “Kepmale kiang e tibi ta ting wagii lo nal. Le kepmale kiang enggi ta ting wagii lo nal, tongge kiang ring gi sau

fapaket, una fakale lo yau kosinge re fan Juda. Sakle gii kepmale kiang e ta tinglo neng e male.”

<sup>37</sup> Pailat e gatom, “E sam tикин ini o na king?”

Ma Yesus ka peteng tifi aregii, “O tibom, o peteng ini ya na king. Tикин lo gii ya ka fuut gii lo nal una gow e su tикии mok gii una peteng ten ine mok e tикин. Ma se eu melmel ilo mok e tикин eu ong sing yau.”

<sup>38</sup> Pailat e gatmo, “Sa gii tикин?” Ma ka suu mil ka la peteng tifre fan Juda aregii, “Ya tibi sikseni e ti anwarow gii ya ku bero ine kaltu gii.

<sup>39</sup> Sakle e mel e ninis kemi ini yau uun suu ine ti kaltu tinglo rerek lo biing na Kepsiliwi. Ma gii gau bura ini yau uun suu ine king kere fan Juda?”

<sup>40</sup> Ri ka tau bakir sing e Pailat, “E tam, e tibi ta i, e tam. Kemeu bura e Barabas.” Barabas e ta kaltu nafafapaket ma kinkinau.

## 19

### *Pailat e onu e Yesus ri ku tutfamti ulo aupaket*

<sup>1</sup> Pailat ka onu e Yesus ka la ri ka la napsi.

<sup>2</sup> Ma fan soldia ri ka getiim ine amfinau soksok ma ri kam tow ulo paklu are at king ma ri ka kepe kolos tapak kaukaor ri ka tow ulo.

<sup>3</sup> Ma ri kam ti unaisa ma ri ka warwar, “Siaro, king kere fan Juda!” ma ri ka posi.

<sup>4</sup> Pailat ka fatikii suu mil ka la peteng tifre fan Juda, “Par, yau un suu ine kaltu gii tif gam ini gam ku parfat ini ya tibi sikseni e ti anwarow una towfu ilo anganggon.”

<sup>5</sup> Biing Yesus e suu tura at king ri gow lo amfinau soksok tura kolos tapak kaukaor ulo, Pailat ka war singri, "Igii e kaltu."

<sup>6</sup> Sumbiing sekit a fam pris lamlam tiim tura fang kaltu bakir ri ka pari ma ri ka tau, "Tutfamti talo aupaket! Tutfamti talo aupaket!"

Sakle Pailat e koso singri, "Gam onu, gam ku la tutfamti talo aupaket. Ya tibi sikseni e ti tubiil kia."

<sup>7</sup> Sakle fan Juda ri peteng, "E mel efafanau kemem, ma una usi efafanau a e samusu met anwarow e peteng ini i na Sikow e Deo."

<sup>8</sup> Biing Pailat e ongni aregii e la soke sak.

<sup>9</sup> Ka la kau mil ulo bala fel bakir a ka la gatmo e Yesus, "O puek ting iya?" Sakle Yesus e tibi koso singi.

<sup>10</sup> Pailat e peteng tifi, "O tibi buru una war sing yau? O tibi parfat ini e mel e raw kiang una falimuf o tam una tutfamti o?"

<sup>11</sup> Yesus kam koso a, "O tibi fasi una kepe raw una kepuf yau, le ring gi tibi tow tifo ting uyat. Ma gii kaltu gii ka ta yau ailo limam e tubiil ma tubiil kia e bakir iyat ine tubiil kiam."

<sup>12</sup> Pailat e ongni aregii ka tofo una sik ine ti sal una falimufu e Yesus ku la. Sakle fan Juda ri tautau, "Le o ku pikufu e kaltu gii ku la, o tibi ta fenngow e Sisa. Neng e peteng ini i na king, i e isa e Sisa."

<sup>13</sup> Biing Pailat e ongni e sunwar gii ka un suu ine Yesus ma ka la kiis ulo sia ke kaltu na ongongni e anganggon ilo male ri fotngi ini Fatfat una Fesfes (lo warwar Aramaik ri fotngi ini Gabata.)

<sup>14</sup> E ta biing na fagati e fan mok lo Biing Bakir na Kepsiliwi. E ngo are tikii sangful ma e u na anmatam pisii lo siat.

Pailat ka peteng tifre fan Juda, “Igii e king kemi!”

<sup>15</sup> Sakle ri sa tautau, “Onu walei! Onu walei! Tutfamti ilo aupaket!”

Pailat ka gatom ri, “Gau bura ini yau tutfamti ilo aupaket e king kemi?”

Fam pris lamlam ri ka koso, “E tek ti king kemem sakle Sisa.”

<sup>16</sup> Kala Pailat ka tow e Yesus tifri ini ri ku la tutfamti ulo aupaket.

### *Ri tutfamti e Yesus ulo aupaket*

Kala fan soldia ri ka onu e Yesus ka la ulo limri.

<sup>17</sup> I ka kepe e aupaket kia tibom ka suu ka la ulo male ri fotngi ini Male ke Antuampaklung Kaltu (ilo warwar Aramaik ri fotngi ini Golgota.)

<sup>18</sup> Fan soldia ri ka la tutfamti e Yesus talo aupaket ulo male a. Ma ri tutfamti e u e neng e kaltu ulo neng e e un aupaket ming tura Yesus, neng ulo galu ma neng ulo galu ma Yesus ulo falifu.

<sup>19</sup> Pailat ka seti e sunwar ka tutfamti ulo aupaket, ri seti aregii, YESUS TINGNA NASARET KING KERE FAN JUDA.

<sup>20</sup> Fa fuunfuun lo fan Juda ri wese e sunwar a, anwarow ri tutfamti e Yesus talo aupaket ulo male e ngo fatatu e siti, ma ri seti lo warwar Aramaik, Latin, ma Grik.

<sup>21</sup> Fam pris lamlam kere fan Juda ri wese, ri ka tibi bura ini Pailat eu seti aiya. Ri ka peteng tife Pailat, “Ou tibi seti ini ‘King kere fan Juda’, sakle

ou seti ini kaltu gii e peteng ini i na king kere fan Juda."

**22** Pailat e koso, "Sa ya sam seti, ya sam seti."

**23** Biing fan soldia ri tutfamti e Yesus talo aupaket ri kepe fang kolos kia ma ri ka ti ini ka fet lo. Tikii su ke tikii neng tikii neng. Ma neng e kolos tinglo pikliu ka ngosok, kolos tapak gii ri ka gow lo tikii sun laplap e tek ti mok rik soko ulo. Kolos a e kiruur ting uyat ka la muut ufaf.

**24** Ri ka fawar falifu iri aregii, "Kiar u tibi sipapaki, e tam. Kiar u pilai satu una sik ine se eu kepe kolos gii kia."

Mok gii e fuut aregii, usi ini sunwar pepe eu fasef.

"Ri ti ine kolos kiang falifu iri,

ma ri ka pilai satu una kepe fang kolos kiang."

Ma mok gii fan soldia ri gow.

**25** Maria tinow e Yesus, kisilik e Maria, ma Maria wok ke Klopas, ma Maria Makdalen, ri titi fatatu e aupaket ke Yesus.

**26** Yesus e pari e tinow wa ma disaipel gii i ka buru tikin e titi fatat ma ka war aregii singe tinow, "Wok, sikuam gii."

**27** Ma ka war singe disaipel gii, "Tinam gii." Tinglo sumbiing a, disaipel a e onu e wok a ka la ulo ke fel.

### *Minet ke Yesus*

**28** Wimi i kabuk parfat ini mara mok e sau fawet sekit. Ma Yesus ka war, "Ya met dan," usi sunwar pepe eu fasef.

**29** E mel e sospen na waen gin e kiiskiis ufaf, ri ka kepe spans ri ka tow ulo waen gin a, ma ri ka

kawi talo angkatang kalut ri fotngi ini isop ma ri ka sangau ini ri ka tow ulo ngusu e Yesus.

<sup>30</sup> Yesus kabuk in lo waen gin a, ma ka war, “E sam rop sekit.” Ma ka faporo e paklu ma i e sek paket manangia.

<sup>31</sup> E ta biing bilse ma biing wimi ini e ta biing bakir lo Sabat. Fan Juda ri ka sa gatmo e Pailat ini riu ker pakti e kekek ri ma ri ku kepuf ri tinglo fan aupaket. Anwarow fan Juda ri tibi bura ini fong kaltu eu kulik lo aupaket lo biing na Sabat.

<sup>32</sup> Fan soldia ri ka puek ri ka sa ker pakti e ungkekow e kaltu baba tikii a ri ka tutfamti ulo galu lo Yesus, ma ri ka kere ungkekow e neng ming.

<sup>33</sup> Sakle biing ri sa la ri ka pari ini Yesus e sau met, ri am tibi kere e ungkekow.

<sup>34</sup> Neng lo re fan soldia ka kepe e iu ka taba e galumfow e Yesus. Ma sauplesak ka pues ine dadak ma dan.

<sup>35</sup> Ma kaltu e pari e fan mok gii e peteng ten ini, ma e parfat lo ini e peteng tikin. Ma fan mok e peteng ini e tikin sak. E seseng ini usi gau ming gam u titinge lo.

<sup>36</sup> Mok gii e fuut usi ini sunwar pepe eu fasef, “Riu tibi kere e tikii tiantow.”

<sup>37</sup> Ma neng e sunwar pepe ming e war aregii, “Riu par ilo kaltu ri taba.”

### *Ri ofo e Yesus*

<sup>38</sup> Wimi Josef tingna Arimatia kasa gatmo e Pailat usi e pinumfow e Yesus. Josef e ta disaipel borong ke Yesus anwarow e soke re fan Juda.

Pailat ka a-uu singi, i ka la kepe e pinimfow e Yesus.

<sup>39</sup> Nikodemus ka fatalnge lo. E ta kaltu lewa ka la puek talo Yesus lo panambiing, i e kepe e sanda ri iksi lo danu e un au aloes ma mira, mafet lo e ta e tuul e sangful na kilogram.

<sup>40</sup> Ru ka kepe e fow e Yesus ru kala tow e sanda ulo, ma ru kau fisi ine konona fan sisin laplap. Ru gow aregii ususi e ninis kere fan Juda una tererngeni e pinumfow e kaltu famu ma ri kamu ofo.

<sup>41</sup> Ulo male gii ri ka tutfamti e Yesus talo aupaket ulo e mel e palang fatatu, ma e mel e balamfam una totouf fan minet ulo bala palang a. Ma balamfam a e fuu uwa. Ri tiflik tafu e ti kaltu e met ulo.

<sup>42</sup> Ri ka pari ini e ta biing una bilse wilo Sabat, iya ri ka tofu e Yesus ulo bala balamfam a, anwarow e su fatat ri.

## 20

### *Balamfam fofoes*

<sup>1</sup> Lo biing baba tikii lo wik Maria Makdalen e la lo biinggaing e mok tикин ulo balamfam, gii ri ka tafu e Yesus ulo, ma ka pari ini fat bakir gii ri ka dukli e matow e balamfam a ini, ri sam kepufu.

<sup>2</sup> Ka filau ka la use Saimon Pita, ma neng e disaipel neng gii Yesus ka bura sak, ka la peteng tifru, "Ri sam kepe Taufi tinglo balamfam, ma kem tibi parfat ini ri towfu iya!"

<sup>3</sup> Pita ma neng e disaipel ru ka matet ru ka la ulo balamfam.

**4** Ru nano ru tiin filau safle neng e disaipel a, e filau famu ine Pita ka la puek famu ulo balamfam.

**5** Ka por ma ka kwuao ka pari e fan sisin laplap a e ngongo uwa, sakle e tibi kau.

**6** Saimon Pita ka puek wimi ka kau sekit ulo balamfam ka pari e fan sisin laplap ri ngongo,

**7** ma sun laplap ming gii ri ka fisi e paklu e Yesus ini, sun laplap a e ngo areini ri pitu fakausi ma ri ka towfu kuriik kosnge fanenger fan sisin laplap.

**8** Kala neng e disaipel a ka puek famu ulo balamfam a kam kau, i ka pari ma ka titinge.

**9** Safle ri tifik ten lo sunwar pepe, ini Yesus eu matet kosnge minet.

### *Maria Makdalen e pari e Yesus*

**10** Kala e u e disaipel a ru ka la mil ulo fel.

**11** Sakle Maria e titi una male, ulo matow e balamfam a ka tengteng. E tengteng uwa ma ka por ka kwuao ulo balamfam a.

**12** Ma ka pari e u e anggelo ru los lo fang kolos murmur kiruur, ru kiiskiis ulo mok gii ri ka fangongi e Yesus ulo, neng ulo paklu ma neng ulo kekow.

**13** Ru ka gatmo, “Wok, areini gii o ka tengteng?”

Wok a ka peteng, “Ri sam kepe Taufi kiang, ma ya tibi parfat ini ri towfu iya.”

**14** E war tikii aiya ma ka didiu ka pari e Yesus e titi, sakle e tibi parfat ini Yesus.

**15** Yesus ka gatmo, “Wok, e tamu o ka tengteng? Se tikin o siksik ini?”

Maria Makdalen ka sangfi ini kaltu e efefe lo palang a. Ka war singi, “Kaltu bakir, le o ku kepe

ku la, peteng tif yau ine male o tafu ilo, usi yau la kepe."

<sup>16</sup> Yesus ka war singi, "Maria!"

I ka giliim ka par usi ma ka war singi lo warwar kere fan Ibru, "Raboni!" (pimpiku gii titsa).

<sup>17</sup> Yesus ka peteng tifi, "Ou tibi ofeng yau anwarow ya tifik la mil use Tabuung. Ou su la mil use tanga tuaklik o ku la peteng tifri ini yau la mil use Tabuung ma Taumi ma Deo kiang ma Deo kemi."

<sup>18</sup> Maria Makdalen ka la mil use fan disaipel tura sunwar gii, ka la peteng tifri, "Ya sau pari e Taufi!" Ma ka peteng tifri ine fan warwar Yesus e peteng tifi ini.

### *Jesus e ti falifu ine fan disaipel kia*

<sup>19</sup> Lo efef lo biing baba tikii lo wikk fan disaipel ri dukel patpat lo fan matangkon ma ri ka melmel ulo bala fel, anwarow ri soke re fan Juda. Yesus ka puek ka ti ulo falifu iri ma ka war, "Siaro sing gam!"

<sup>20</sup> E war aiya singri ma ka fanangsi ri ine un limow ma galumfow. Fan disaipel a ri ka la fefeal bakir tикин lo biing ri pari e Yesus.

<sup>21</sup> Yesus ka war singri ming, "Siaro sing gam. Tabuung e sam tule yau, lo tikii sal gii yau ming, ya tule gam."

<sup>22</sup> E war aiya ma ka mange talo ri ma ka war, "Gam kepe e Tangwa Riis.

<sup>23</sup> Le gam ku sangintafngi e fan tubiil kere tongge, fan tubiil a Deo e sam sangintafngi, ma gam ku tibi sangintafngi e fan tubiil keri, Deo e amu tibi sangintafngi e fan tubiil keri."

*Yesus e fanangsi i tibom tife Tomas*

<sup>24</sup> Biing a Yesus ka puek talo re fan disaipel kia, Tomas (nenge asow ming gii Didimus), e tibi ta tura ri.

<sup>25</sup> Biing ri peteng tifi ini ri sau pari e Taufi, Tomas ka peteng tifri aregii, “Le ya ku tibi pari e fan taftafu e fan nil ulo un limow, ma ya ku tibi tow e limang ilo taftafu e fan nil, ma ya ku tibi fasow e limang ilo galumfow, yau tibi titinge sekit.”

<sup>26</sup> Nenge wik wimi fan disaipel ke Yesus ri ka tiim lo ri ming ulo bala fel a ma Tomas ka ta tura ri. Ri dukel patpat lo fan matangkon, sakle Yesus e puek ka ti u falifu iri ma ka war, “Siaro sing gam.”

<sup>27</sup> Ma ka peteng tife Tomas, “Tow e limam wagii, ma o ku par lo un limang, sangau ine limam o ku fasow ilo galumfong. Mele sang fa-u ma o ku su titinge.”

<sup>28</sup> Tomas ka peteng tife Yesus aregii, “Ona Taufi kiang ma o na Deo kiang!”

<sup>29</sup> Yesus ka war singe Tomas aregii, “O am titinge, anwarow o au par yau. Sakle seri a ri ka ti par yau, ma ri ka titinge, ri kepe warfakausi.”

<sup>30</sup> Yesus e gow e fan mok na tibou fuut fuun-fuun na matre fan disaipel kia, sakle ri tibi siit famti ilo buk gii.

<sup>31</sup> Sakle fan mok gii ri siit famti, usi ini ou titinge ini Yesus e ta Mesaiya, Sikow e Deo. Ma ilo titinge kiam lo, ou kepe ninliu lo asow.

<sup>1</sup> Wimi ine fan mok gii Yesus e fanangsi i tibou mil tifre fan disaipel kia, ulo anisow e salat Taiberias, ma e fuut aregii.

<sup>2</sup> Saimon Pita, Tomas (ri fotngi ini Didimus,) Nataniel tingna Kena ina Galili, ma un sikow e Sebedi, ma uneng ming lo re fan disaipel, ri melmel tiim.

<sup>3</sup> Saimon Pita e war aregii, “Ya bala la tunii.” Ma ri ka peteng tifi, “Kemeu ming kem u la nami o.” Ri ka la ma ri ka kau ulo bala buut. Sakle lo panambiing a ri tibi kepe ti fis.

<sup>4</sup> Lo biinggaing e mok sak, Yesus e titi una kiin, sakle fan disaipel ri tibi ilmi ini Yesus.

<sup>5</sup> Wimi Yesus ka war singri, “Tanga fenfengong, gam tibi kep ti tom fis?”

Ri ka koso singi aregii, “E tam.”

<sup>6</sup> Ma i kau peteng tifri, “Gam u bas ine ubiin kemi ilo galu miil lo buut, usi gam u tangen.” Ri ka baspu mil ine ubiin a, biing ri am tatfe kanek ini, ri ka telpane ini, anwarow ubiin e fuunuf tикин ine fam fis.

<sup>7</sup> Wimi neng lo re fan disaipel gii Yesus ka bura tibom ka peteng tife Pita, “Taufi le lei.” Saimon Pita e kepufu e kolos kia famu usi i e fam tuntun. Ma biing e ongni i e peteng ini, “Taufi le lei,”, Saimon e diidiit ine kolos kia ma ka of ulo bala dan.

<sup>8</sup> Sakle fa lo re fan disaipel ri ming ulo buut, ri ka tatfeni e ubiin a, e fuunuf ine fam fis, usi e tibi ta ri u tapak, e su ngo areini tikii atis na mita kosnge angkiin.

**9** Ri kabuk la masa una kiin ma ri ka pari e bungen e sam la mangen ine fis ulo ma beret ming.

**10** Yesus ka war singri, “Kepe wagii ti ton neng lo re fam fis a gam ka kepe lo ubiin.”

**11** Saimon Pita e la kau ulo buut ma ka tatfe masa ine ubiin ine fan fis lamlam sak ulo, e ta tikii atis ma e lim e sangful ma e tuul. Ubiin e fuunuf ine fam fis lamlam sakle e tibi rages.

**12** Wimi Yesus ka peteng tifri aregii, “Gam kasa gam ku sa en.” Sakle e tek tikas lo re fan disaipel ek mel e rawas ma sangsang una gatmo ini, “O se?” Ri sau parfat ini Taufi.

**13** Yesus e la ka kepe e beret ka tow tifri, ma kam kepe fis ka tow ming tifri.

**14** Biing gii, e ta biing baba e tuul Yesus e fespuek talo re fan disaipel, wimi ini e matet mil kosnge minet.

### *Yesus e farawasngeni e Pita*

**15** Biing ri en tikii, Yesus e war singe Saimon Pita, “Saimon sikow e Jon, areini, o bur yau sak iyat ire tongge gii ri ka bur yau?”

Ma i ka koso singi, “Yow Taufi. O parfat ini ya bur o.”

Wimi Yesus ka peteng tifi, “Ou fenfen re fan sipsip kiang.”

**16** Yesus e war ming singi, “Saimon, sikow e Jon, o bur yau tikin?”

Ma i ka koso singi, “Yow Taufi, o parfat ini ya bur o.”

Yesus ka koso singi, “Efe kausi lo fan sipsip kiang.”

**17** Yesus e gatmo baba e tuul, “Saimon, sikow e Jon, areini o bur yau?”

Sakle ulo bala e Pita e ongker ma sangkuuluung anwarow Yesus e fatuul gatmo, “Areini o bur yau?” Ma Pita ka war singi, “Taufi, o parfat lo mara mok, ma o parfat ini ya bur o.”

Wimi Yesus ka peteng tifi, “Fenre fan sipsip kiang.

**18** Ya peteng tикин tifo, biing o guam uwa, o bom los lo kem kolos, ma o ka la ulo mok o bur la wilo. Sakle biing o kabuk matuk omu sangau ine unlimam ma neng e mu faloski o ine kem kolos, ma ri kamu un o wilo male o tibi bura ini ou la wilo.”

**19** Yesus e war ine sunwar gii una fanangsi ini Pita eu met ine sese matan minet una resngeni e asow e Deo. Wimi kam war singi, “Mi nami yau.”

**20** Pita e giliu mil ma ka pari e neng lo re fan disaipel, neng a Yesus ka bura sak, e mi nami ru. (I e neng lewa ka por sekit usi e Yesus lo biing ri en tiim lo efef, ma ka war, “Taufi, se gii ka bala solamuf o?”)

**21** Biing Pita e pari, ka gatmo e Yesus, “Areini lo kaltu gii?”

**22** Yesus ka koso aregii, “Le ya ku bura ini eu liuliu ku muut lo yau mil, ya sang ini e tibi ta mok kiam. O samusu mi nami yau.”

**23** Fan warwar fofoes e sam la falek tifre fatfatualik ini disaipel gii eu tibi met, anwarow fa lo re fan disaipel ri tibi ten lo sunwar gii. Sakle Yesus e tibi peteng aiya ini i eu tibi met, e tam. I e peteng aregii, “Le ya ka bura ini eu liuliu ku muut lo biing yau mil, ya sang ini e tibi ta mok kiam.”

<sup>24</sup> Disaipel gii e sesngeni e fan mok gii ma i e siit famti. Kiar parfat ini fan mok e fabeku e tикин sak.

<sup>25</sup> Ma ming Yesus e gow e mara mok fuunfuun. Sakle ring gi siit famti ri nano, ya sang ini enggi tek ti sol gii lo nal salu e fam buk ring gi siisiit.

**Konona Sunwar lo Yesus Kristus  
The New Testament in the Feni language of Papua  
New Guinea  
Nupela Testamen long tokples Feni long Nuigini**

copyright © 2024 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Feni (Warwar Feni)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-08-11

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Aug 2025 from source files  
dated 11 Aug 2025

ae8d0c87-7c81-533b-9a3a-4c01263a13a8